Luebbert, Eduard
De Pindaro theologiae
Orphicae censore

INDEX SCHOLARVM

QVAE

SVMMIS AVSPICIIS

REGIS AVGVSTISSIMI

G V I L E L M I II

IMPERATORIS GERMANICI

IN

VNIVERSITATE FRIDERICIA GVILELMIA RHENANA

PER MENSES HIBERNOS ANNI CIↃIↃCCCLXXXVIII—LXXXIX

A DIE XV MENSIS OCTOBRIS

PVBLICE PRIVATIMQVE HABEBVNTVR

88-89

Inest EDVARDI LVEBBERTI *commentatio de Pindaro theologiae Orphicae censore.*

BONNAE

TYPIS CAROLI GEORGI VNIV. TYPOGR.

RECTOR ET SENATVS

VNIVERSITATIS FRIDERICIAE GVILELMIAE RHENANAE

CIVIBVS

S.

1. Animorum Pindari aetate in rebus divinis perscrutandis motus et studia. Dogmatis de Morte Bacchi duplex forma discernitur, altera Delphica, altera Orphica.

Magnus fuit Pindari aetate animorum in rebus divinis perscrutandis impetus. Multi sanctissimis flammis exarserant ad eos thesauros apprehendendos, qui in hac terrestrium rerum fragilitate et instabilitate soli aeterno fulgore splendent. Admiramur hercle his nostris temporibus altissimos illius aetatis et sublimes sensus, qui in divinae naturae recessus et profunditatem tantopere se insinuarint. Admiramur flagrans illud desiderium, quo praestantissimi viri, saeculi sui decora, oculos a mundo circa nos contemplando ad mundum in pectore examinandum converterunt. Eorum vero motuum atque generosissimorum conatuum caussae potissimae fuerunt primum philosophiae tunc magis magisque exorientis, inprimis Pythagoricae, lucentes radii; deinde mysteria latius atque latius semper propagata, in eis vero praecipue Orphicae theologiae semina, quae praestantissimis praeceptis et rapientibus ad res divinas cognoscendas cogitatis hominum mentes implebant. Iam vero haec nobilissima studia, has contentiones, has saluberrimas interdum discordias intueri summa profecto voluptas est. Atque unum tunc erat inter problemata illa inprimis magnificum et ad sursum trahendos animos efficacissimum, vi quadam stimulatrice et incantatrice praeditum, quod omnium studia maxume occupata tenuit: *dogma de Morte Bacchi.* Eius vero duplex forma et quasi facies discernenda est; altera, quam priscam Delphicam vocare licebit, altera, quae Orphica fuit. Secundum Delphicam formam Bacchi caedes nihil aliud est, quam extremum quoddam ac sane atrocissumum rebellantium contra deos Olympios Titanum facinus, quod proelii paene, atque iniquissumi proelii, quippe in quo unus adversus quattuordecim dimicaret, vim habuit. In Orphica vero huius dogmatis forma longe aliud quid maxume urgebatur; in ea omnia hunc potissumum finem spectant, ut ex Bacchi illa caede genus hominum ortum

suum cepisse appareat et ut Bacchus eum in modum trucidatus, deinde ex morte expergefactus et resurgens palingenesiae et immortalitatis sponsor et vindex certissimus informetur.

Orphicis vero, cum ex Titanum a Iove fulmine percussorum favilla et cineribus primos humani generis parentes et auctores ortos docerent, plane necessario talis dogmatis forma et effigies procudenda erat, in qua caedes Bacchi a Titanibus primum verubus affixi, deinde cocti et comesi, minutatim et per omnia crudelitatis specimina effingeretur, quoniam illud potissumum manifestum fieri oportebat: aliquam illius laetitiae mundi, suavissimi dei Bacchi, particulam in uniuscuiusque nostrum, qui homines sumus, animo residere. Haec igitur huius dogmatis duplicitas magnarum istis temporibus discordiarum — sed discordiarum, opinor, salutarium atque in summo proposito, vero inveniendo, concordium — caussa fuit. Habemus vero earum turbarum eximias et electissimas reliquias apud Pindarum. Nam Pindarus in universum quidem summus sane est Orphicae theologiae admirator et cultor. Etenim praestantissimum illud dogma, quod religionis Orphicae fundamentum est, de animarum migratione toto pectore amplexus erat. Nam quod theologi illi tradebant: animas nostras propter culpam aliquam admissam e vita olim caelesti in hanc terram tanquam in exilium expulsas esse et post compluria demum vitarum spatia percursa, deorum venia et misericordia impetrata, in patriam illam caelestem reverti posse, haec pulcherrima hercle theologumena omnia Pindarum inenarrabili desiderio et amore commoverant, quom in hac redeundi in caelum spe ingentem ad virtutem stimulum inesse persuasum haberet. Itaque facile est ad divinandum, quam invitus, quamque quasi reluctanti animo poeta religiosissumus in illo de Bacchi morte dogmate ab amicorum placitis discesserit et in hac una, licet gravissuma re pontem abruperit, tesseram cum eis fregerit. Verum enim vero mirifica illa et — sit venia verbo — inficeta Orphicorum narratio de Titanum epulis, in quibus Bacchi pueri in frusta dissecti, membra illi comederint, in quibus gradatim et minutim per singula crudelitatis exempla tanquam in laniena tota actio depingebatur, haec inquam narratio indigna divino nomine, divina maiestate Pindaro videbatur; eademque constantia illud de generis humani primordio et ortu dogma reiecit. Pindarus igitur in hoc sententiarum de rebus sanctissumis certamine, suo iudicio fretus et unice veri inveniendi, autumandi, testandi studio ductus amicorum Orphicorum placitis adversatus et priscae theologiae Delphicae propugnator et defensor exortus est.

2. Orphicorum inficetum prima specie dogma de Baccho a Titanibus comeso ex intimis eius theologiae decretis de Anthropogonia explicandum est. Dogma Orphicum de fatali atque infausto Iovis erga Bacchum amore.

Illud quoque, quod fortasse quis quaerat, cur ne unguem quidem transversum de sua sententia Orphici concesserint in turpi illa epularum Titanicarum descriptione, facile

expediri potest. Etenim hisce profecto epulis totius dogmatis caput, flos et palladium continebatur: haec saxorum instar inconcussa spes: in nostras, hominum, animas divinam aliquam Bacchi particulam concessisse, quam Bacchus ex morte resurgens agniturus, dilecturus, secum ad aeterna aeternorum abducturus sit. Iam igitur cum in hoc certamine neuter neutri quidquam concedere posset, quin theologiae sua fundamenta ipse quasi convelleret et labefactaret, mirifico hercle fato illud evenit, ut duo illi rerum divinarum et religionum acerrimi atque sincerissumi propugnatores strictis armis inter se tanquam in proelio concurrerent. Ambobus id unum in universa vita propositum erat, ut cum his rebus terrestribus quam arctissuma coniunctione caelestia copularent. In via, qua id propositum consequerentur, ut fit, alter ab altero vehementer discrepabat. Huius igitur animorum nobilissimorum et sacra aenigmata volventium seditionis et certaminum historiam contexere et adumbrare, nonne magnopere operae pretium sit et dignum, in quo studiose elaboretur? Id vero ut recte et ordine fieri possit, nunc primum dogmatum illorum, adversa fronte sibi repugnantium, natura et proprietas accurate exponenda est atque de omnibus singillatim quaerendum.

In Orphica igitur theologia rerum progressus et decursus hic fuit. Iuppiter filium Bacchum e Proserpina susceptum, puerum dulcissimum, inenarrabili amore amplexus est. Hic mirificus dei Optimi Maximi amor secundum Orphicos hanc haud dubie vim habet, quod amor vere divinus non is est, qui perfectissima tantummodo et praestantissima, omnibusque numeris absoluta prosequitur, e quibus amoris ille largitor laetitiam et gaudium sibi capiat, sed is potius amor, qui debilia adhuc et aliena ope egentia, interitura et caduca, amplectitur. Hac enim re deus summus divinitatis suae summum documentum dat, cum paupera, moritura, infirma diligit. Atque Orphici profecto cum ita super hac re statuerent, sapientissume, ni fallor, iudicarunt. Cum igitur puerum, qui est mos parentum, potissumum in sero genitis, Iuppiter incredibili amore foveat, potentiae suae insignibus eum induit, sceptro et fulgure, deinde in suo solio considere iubet; Nonnus Dionys. VI, 164: Περσεφόνης γονόεντι τόκῳ κυμαίνετο γαστήρ, || Ζαγρέα γειναμένη κερόεν βρέφος, ὃς Διὸς ἕδρης || μοῦνος ἐπουρανίης ἐπεβήσατο, χειρὶ δὲ βαιῇ || ἀστεροπὴν ἐλέλιζε· νεηγενέος δὲ φορῆος || νηπιάχοις παλάμῃσιν ἐλαφρίζοντο κεραυνοί. Eximie paterni amoris nihil filiolo negantis affectum et oris pueruli balbutientis blanditias Euius satyrus depingit apud Nonnum X, 293 Iovem ita compellans: Νηπιάχῳ μὲν ἔειπεν ἐμὴ τροφὸς εἰσέτι Ῥείη, || ὡς στεροπὴν Ζαγρῆι πόρες, προτέρῳ Διονύσῳ || εἰσέτι παππάζοντι, τεὴν πυρόεσσαν ἀκωκὴν, || καὶ βροντῆς κελάδημα καὶ ἠερίου χύσιν ὄμβρου, || καὶ πέλε δεύτερος ἄλλος ἔτι βρέφος ὑέτιος Ζεύς. conf. Eugenium Abel, Orphica, Lips. 1885, p. 226. Deinde Bacchum oratione habita Iuppiter omnibus deis ut novum quendam mundi gubernatorem praeponit; Proclus in Plat. Cratyl. p. 59 (conf. Lobeck, Agl. p. 552 et Eugenium Abel, Orphica p. 228): ὁ πατὴρ ἱδρύει αὐτὸν ἐν τῷ βασιλείῳ θρόνῳ καὶ ἐγχειρίζει τὸ σκῆπτρον καὶ βασιλέα ποιεῖ τῶν ἐγκοσμίων ἁπάντων θεῶν· Κλῦτε θεοὶ, τόνδ' ὔμμιν ἐγὼ βασιλῆα τίθημι. Et Proclus in Tim. V,

p. 334^d: ὁ γὰρ Ζεὺς βασιλέα τίθησιν αὐτὸν ἁπάντων τῶν ἐγκοσμίων θεῶν καὶ πρωτίστας αὐτῷ νέμει τιμάς, Καίπερ ἐόντι νέῳ καὶ νηπίῳ εἰλαπιναστῇ. Denique Iuppiter in concedendo de sua maiestate iusto ulterius progressus nimia ista indulgentia ceterorum deorum invidiam et indignationem movit, cum omnia, quae ipse sanxisset, Baccho denuo sancienda traderet; Proclus in Tim. V, p. 336^a: Κραῖνε μὲν οὖν Ζεὺς πάντα πατήρ, || Βάκχος δ' ἐπέκραινε.

3. Orphicorum de Bacchi crepundiis dogma. Inter ea quid sibi velit πόκος apud Clement. Alex. Protrept. II §. 18.

His nimiis blandimentis privigno oblatis Iuno noverca adeo in iram accenditur, ut caede grassandum constituat, Titanibus in societatem consilii adsumptis. Itaque Titanes cum puerum plerumque a Curetibus bene curatum et custoditum vident (conf. Suidam v. περιπηχύναντες e Callimachi Aetiis; et Schneiderum in Callimacheis II p. 550), ut aliquam occasionem necopinantem adgrediendi sibi pararent, varia et gratissima puerili ingenio oblectamenta, crepundia (ἀθύρματα), Baccho largiuntur. Eis rebus operam dantem ac ludibundum certo opprimi posse confidunt. Ipsis laetitiae instrumentis mortem machinantur. Quam ob rem eorum crepundiorum nugarumque puerilium, quae ultimae dilectissumi dei habentiae fuerunt, memoria Bacchi cultoribus sanctissima semper fuit, atque in sacris Bacchicis earum recularum effigies sollemniter coluntur. Atque illud quidem, quo maxume puerulus delenitus videtur, speculum, Volcanus cuderat; Proclus in Tim. III, 163^f: τὸν Ἥφαιστον ἔσοπτρόν φασι ποιῆσαι τῷ Διονύσῳ, εἰς ὃ ἐμβλέψας ὁ θεὸς καὶ εἴδωλον αὐτοῦ θεασάμενος προῆλθεν εἰς ὅλην τὴν μεριστὴν δημιουργίαν. Omnium crepundiorum quasi sacrum quendam laterculum adfert Clemens Alex. Protrept. cap. II § 17, vol. I p. 16 ed. Klotz (Lips. 1831): ὃν (Διόνυσον) . . . ἀπατήσαντες παιδαριώδεσιν ἀθύρμασιν οὗτοι δὴ οἱ Τιτᾶνες διέσπασαν, ἔτι νηπίαχον, ὡς δὴ ὁ τῆς τελετῆς ποιητὴς Ὀρφεύς φησιν ὁ Θρᾴκιος· Κῶνος καὶ ῥόμβος καὶ παίγνια καμπεσίγυια, || μῆλά τε χρύσεα καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφώνων. Καὶ τῆσδε ὑμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα σύμβολα οὐκ ἀχρεῖον εἰς κατάγνωσιν παραθέσθαι· Ἀστράγαλος, σφαῖρα, στρόβιλος, μῆλα, ῥόμβος, ἔσοπτρον, πόκος. Adicit nonnulla Arnobius V, 19: *Cuius rei testimonium argumentumque fortunae suis prodidit in carminibus vates Thracius: talos, speculum, turbines, volubiles rotulas et teretes pilas et virginibus aurea sumpta ab Hesperidibus mala.*

Universum eum ludicrum apparatum commentatione eximia enarravit Lobeckius, Aglaoph. p. 699 sqq. Turbinum compluria genera enumerantur; primum κῶνος, Hesychius κῶνοι· οἱ θύρσοι. καὶ στρόβιλοι καὶ οἱ στρόμβοι. Deinde ῥόμβος, notus ex Theocrito II, 30: χὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας. Porro Παίγνια καμπεσίγυια Hesychius s. v. καμπεσίγυια explicat: κάμπτοντα τὰ μέλη; sunt igitur homunculorum simulacra, quae νευρόσπαστα vocat Favorinus apud Gellium XIV, 1, 23, exquisita puerorum oblectamenta. Obscurissimum est illud, quod Clemens affert: πόκος, quod Lobeckius p. 702 quoniam

lanae glomeris ludenti puero nullus usus esse potuerit, corruptum censet atque τροχὸς vel κῶνος vocabulo commutandum. Sed πόκος, lana in modum pulvinaris conglomerata, quid ni puero delectationi esse potuit, ubi satias eum ludendi et cursitandi cepisset? Tum lubentissume in ea vel considere vel caput reclinare potuit. Pro lanae glomere cultior aetas προσκεφαλαίῳ utebatur, quod non tantum de capitis ad quietem compositi fulcro (Lysias XII, 18) dicitur, sed de commodiore consessu quoque usurpatur; Plato Republ. p. 328[c]: Καθῆστο δὲ ἐστεφανωμένος ἐπί τινος προσκεφαλαίου τε καὶ δίφρου. Scholia ad Aristoph. Equit. 784 ad verba Ἀλλ' ἐπαναίρου haec habent: ἐπανίστασο καὶ ἐπεγείρου, ἵνα ὑποθῶ τῷ καθίσματι τὸ προσκεφάλαιον. Atque omnino eius doli, quo a Titanibus Bacchus circumventus est, non ea forma fuit, ut donis fallacibus acceptis ilico eadem hora opprimeretur; immo puer his donis iam assueverat atque lusui puerili plane deditum et nil nisi gaudia sua cogitantem aggressi sunt. Speculum potissumum fuit, cuius dulci voluptate, cum os suum amabilissumum intueretur, Bacchus captus est; Proclus ad Tim. III, 163[f]: ἔσοπτρον . . . εἰς ὃ ἐμβλέψας ὁ θεὸς καὶ εἴδωλον αὑτοῦ θεασάμενος προῆλθεν.

4. Orphicorum sacra historia de caussis cur Bacchi cultores gypso ora oblinere soliti sint.

Iam atrocissimam illam narrationem, in qua Bacchus a Titanibus dilaniatus et discerptus crudeli paene diligentia mentibus et oculis piorum cultorum proponebatur, ex Orphico carmine compilatam, ut videtur, Nonnus servavit, qui Titanes primum ut nefandum facinus ignoti perpetrarent, gypso illito ora sua occuluisse dicit, Nonn. VI, 170: γύψῳ || κερδαλέῃ χρισθέντες ἐπίκλοπα κύκλα προσώπου. Notum est, hoc interdum in nocturnis adversus hostes incursionibus temptatum esse, ut alieno visu hostibus terror incuteretur. Velut Phocensium lecti iuvenes quingenti in bello contra Thessalos suasore Tellia vate nocturno impetu id fecerunt; Pausan. X, 1, 11: Φωκέων πεντακόσιοι φυλάξαντες πλήρη τὸν κύκλον τῆς σελήνης ἐπιχειροῦσιν ἐν τῇ νυκτὶ τοῖς Θεσσαλοῖς, αὐτοί τε ἀληλιμμένοι γύψῳ καὶ ἐνδεδυκότες ὅπλα λευκὰ ἐπὶ τῇ γύψῳ; conf. O. Mueller, Prolegomena p. 395; Lobeck, Agl. p. 654; Meineke, Analecta Alexandrina p. 155. Eodem modo Bacchantes gypso mystico ora obduxerunt, cuius moris testis est locupletissimus Nonnus, ut XLVII, 732: ὁμηγερέες δὲ πολῖται || μυστιπόλῳ χρίοντο παρήια λευκάδι γύψῳ; et XXXIV, 144: οὐδὲ μέτωπα πεφυρμένα λευκάδι γύψῳ, || ὡς πάρος, ἀργαίνοντο; et XXIX, 274: χρίσας ἔνθα καὶ ἔνθα παρηίδα λευκάδι γύψῳ. XXVII, 204: κύκλα μελαρρίνοιο προσώπου || Ἰνδῶν ληιδίων λευκαίνετε μύστιδι γύψῳ et 228: ἐλευκαίνοντο δὲ γύψῳ || μυστιπόλῳ. Titanes igitur hortatu Iunonis puerum adgrediuntur cultris armati (Nonn. VI, 172 et 205), qui in hoc extremo discrimine de vita et salute pro viribus dimicans ad id telum, quod solum puero in promptu erat, confugit: formam continuis metamorphosibus mutavit; quae Nonnus more suo magnifice et luxurianti stilo describit. Primum fit leo ingenti fremitu hostes terrens atque ipse sese cauda sua incitans, Nonn. VI, 182: λέων μιμηλὸς, ἰάλλων || φρικαλέον βρύχημα, σεσηρότι μαί-

νετο λαιμῷ . . . || αὐτομάτῃ μάστιγι περιστίζων δέμας οὐρῆς. Deinde equum se facit hinnitu et spumanti adversus frenos ore ferocientem, v. 188: χρεμετισμὸν ὁμοίιον ἔβρεμεν ἵππῳ || ἄζυγι, γαῦρον ὀδόντα μετοχλίζοντι χαλινοῦ, || καὶ πολιῷ λεύκαινε περιτρίβων γένυν ἀφρῷ. Transit porro in draconis iubati figuram, linguam proicientis, et unum alterumve e Titanibus vasto gyro circumnectentis, v. 194: καὶ βλοσυρῷ Τιτῆνος ἐπεσκίρτησε καρήνῳ || ὅρμον ἐχιδνήεντα περίπλοκον αὐχένι δήσας.

5. Dogma Orphicum de Baccho tauriformi a Titanibus laniato. In barbaro epularum Titanicarum spectaculo oculos et mentes Orphicos pascere singula quaeque minutatim enarrando.

Hoc quoque terriculo frustrante tigris fit, ac postremo taurus, qua forma Bacchum capi et occidi fatale fuit; cum enim taurus terribili mugitu et cornuum ictibus insidiatores iamiam repelleret, Iuno ingenti fremitu illos ut incepta perficerent instigavit; v. 200: καὶ ψυχῆς προμάχιζεν, ἕως ζηλήμονι λαιμῷ || τρηχαλέον μύκημα δι' ἠέρος ἔβρεμεν Ἥρη. Tum igitur taurus generosus in poplites concidit atque scelestissumum facinus perpetratum est: alternantibus et aemulantibus ictibus Bacchum perfoderunt et dissecuerunt v. 204: καὶ θρασὺς ὤκλασε ταῦρος· ἀμοιβαίῃ δὲ φονῆες || ταυροφυῆ Διόνυσον ἐμιστύλλοντο μαχαίρῃ. Atque, uti fit, sceleris via semel inita scelestiores etiam fiunt; carnium quoque dulcissimi pueri vescendorum cupido eos invadit. Ac secundum Orpheum quidem in visceratione illa crudelissima in septem frusta Bacchi corpus discerptum est; Proclus in Tim. III, p. 184[e]: ἑπτὰ δὲ πάντα μέρη κούρου διεμοιρήσαντό, || φησιν ὁ θεολόγος περὶ τῶν Τιτάνων. Is numerus apud Orpheum concinit cum Titanum numero; nam in Theogonia Orphica tot Titanes, totidemque Titanides mulieres Terra parit; Proclus ad Tim. p. 137[b]: κατὰ γὰρ τὴν τρίτην γονὴν ἡ Γῆ προήγαγεν Ἑπτὰ μὲν εὐειδεῖς κούρας, ἑλικώπιδας, ἁγνὰς, || ἑπτὰ δὲ παῖδας ἄνακτας ἐγείνατο λαχνήεντας. conf. Eugenium Abel, Orphica p. 189. Titanum nomina Orpheus ponit apud Procl. ad Tim. V, p. 295[d]: Κοῖόν τε Κρῖόν τε μέγαν Φόρκυν τε κραταιὸν, || καὶ Κρόνον Ὠκεανόν θ' Ὑπερίονά τ' Ἰάπετόν τε. Hi Titanes eidem sunt atque Hesiodei in Theogonia v. 134, praeterquam quod ad sex illos Hesiodeos Phorcys septimus apud Orpheum accessit. Iam igitur epulas detestandas occisores adparant, Bacchi reliquias assantes et coquentes. Clemens Protrept. I, §. 18 p. 17 ed. Klotz: Οἱ δὲ Τιτᾶνες, οἱ καὶ διασπάσαντες αὐτὸν, λέβητά τινα τρίποδι ἐπιθέντες καὶ τοῦ Διονύσου ἐμβαλόντες τὰ μέλη, καθήψουν πρότερον· εἶτα ὀβελίσκοις περιπείραντες "ὑπείρεχον Ἡφαίστοιο". Orphicorum vestigia in carmine Διόνυσος Euphorio pressit, de quo Tzetzes ad Lycophr. 208: οἱ Τιτᾶνες τὰ Διονύσου μέλη, ἃ διεσπάραξαν, Ἀπόλλωνι ἀδελφῷ ὄντι αὐτοῦ παρέθεντο . . . καὶ Εὐφορίων λέγει· Ἐν πυρὶ Βακχέα δῖον ὑπερφιάλως (ὑπὲρ φιάλης volgo) ἐβάλοντο. conf. Meineke, Anal. Alexandr. p. 21 et 49. Huius Bacchi pueri dilacerationis, in qua imagine inficeta et barbara Orphici haud dubie mixta quadam cum luctu voluptate commorabantur et defixi paene tenebantur, multi scriptores memoriam prodiderunt, Orphicorum scripta secuti. Plutarchus de Isid. 35

Bacchi διασπασμὸν cum Osiridis morte simili comparat: ὁμολογεῖ δὲ καὶ τὰ Τιτανικὰ . . τοῖς λεγομένοις Ὀσίριδος διασπασμοῖς, et de esu carnium I, 7, 5: τὰ γὰρ δὴ περὶ τὸν Διόνυσον μεμυθευμένα πάθη τοῦ διαμελισμοῦ. Pausanias rem novit VIII, 37, 5: Ὀνομάκριτος . . . Διονύσῳ τε συνέθηκεν ὄργια, καὶ εἶναι τοὺς Τιτᾶνας τῷ Διονύσῳ τῶν παθημάτων ἐποίησεν αὐτουργούς. Firmicus Maternus de Error. prof. religion. p. 8 med. ed. Bursian: *Tunc ut huic facinori aliud adderetur, quia vehementer tyranni crudelitas timebatur, decocta variis generibus pueri membra consumunt, ut humani cadaveris inauditis usque in illum diem epulis vescerentur.*

6. Fuit Orphicorum dogma eximium: Ex Titanum a Iove combustorum favilla primos homines exortos esse. Olympiodori in commentario ad Platonis Phaedonem luculentum super hac re testimonium.

Sed haec execrabilia et detestanda facta dum a Titanibus perpetrantur, Minerva ad Iovem properat cum tristissimo nuntio; simul ut documentum, se non ficta, sed vera referre, cor ei dilectissumi filii, quod solum e clade salvom abstulerat, ostendit.

Orpheus apud Procl. in Tim. III p. 184^{d}: μόνην τὴν νοερὰν οὐσίαν καὶ τὸν νοερὸν ἀριθμὸν ἀπολελεῖφθαί φησιν ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς σεσωσμένον. "Μούνην γὰρ κραδίην νοερὴν λίπον" φησίν, ἄντικρυς νοερὰν αὐτὴν προσαγορεύων, conf. Abelium, Orphica p. 231. Proclus Hymnus in Minervam v. 11 (conf. Abelium ibid. p. 235 et 282): ἣ κραδίην ἐσάωσας ἀμιστύλλευτον ἄνακτος ‖ αἰθέρος ἐν γυάλοισι, μεριζομένου ποτὲ Βάκχου ‖ Τιτήνων ὑπὸ χερσί. Iuppiter comperta re dolore et ira accensus merito supplicio Titanes affligit; fulmina expedit atque partim eos flammis in cineres comburit, partim in Tartarum iaculatur. De iactu in Tartarum vide Proclum in Tim. I p. 58^{c}: πιστοῦμεν ἀναμνήσαντες ἡμᾶς αὐτοὺς τῶν παρὰ τῷ Ὀρφεῖ λεγομένων πρὸς τῷ πέρατι τῆς δημιουργίας καταταρταρώσεων, et ibid. μιμεῖται (ὁ Πλάτων) τὴν Ὀρφικὴν καταταρτάρωσιν. Sed pars occisorum haud dubie in favillam combusta ab Orpheo tradita fuerat; atque hoc propter *Anthropogoniam* cum eodem dogmate coniunctam maxume nunc cognitu dignum est. Itaque primum Terra, mater Titanum (Procl. ad Tim. V, p. 295^{d}; Abel, Orphica p. 189 extr.), a Iove fulmine percutitur; Nonn. VI, 205: Ζεὺς δὲ πατὴρ . . . ‖ γιγνώσκων σκιόεντα τύπον δολίοιο κατόπτρου ‖ μητέρα Τιτήνων ἐλάσας ποινήτορι πυρσῷ ‖ Ζαγρέος εὐκεράοιο κατεκλήισσε φονῆας ‖ Ταρταρίῳ πυλεῶνι. Luculento vero indicio, Titanes a Iove in cineres combustos esse, illud quoque antiquis hominibus fuit, quod certum quoddam cretae vel gypsi genus Τίτανος vocabatur. Id hercle nomen satis clare et perspicue, quo poenae genere Titanes periissent, indicare videbatur, atque lapis ipse ex vehementi aestu et ardore ortus credebatur; Eustathius ad Iliad. II, 735, pag. 332, 24 ed. Rom. (conf. Lobeck, Agl. p. 565): Τίτανον δὲ κυρίως τὴν κονίαν φαμὲν, τὸ ἰδιωτικῶς λεγόμενον ἄσβεστον, τὸ ἐν λίθοις κεκαυμένοις χνοῶδες λευκόν. ἐκλήθη δὲ οὕτως ἀπὸ τῶν μυθικῶν Τιτάνων, οὓς ὁ τοῦ μύθου Ζεὺς κεραυνοῖς βαλὼν κατέφρυγε· δι' αὐτοὺς γὰρ καὶ τὸ ἐξ ἄγαν πολλῆς καύσεως καὶ ὡς οἷον εἰπεῖν τιτανώδους διαθρυφθὲν ἐν λίθοις λεπτὸν τίτανος

ὠνομάσθη, οἷον ποινῆς τινος Τιτανικῆς γενομένης καὶ ἐν αὐτῷ. Hesychius τιτανωμένας· γεγυψωμένας.

Sed ad hoc Titanum fulgure peremptorum supplicium illud nunc dogma adnectitur, quod inter gravissima est theologiae Orphicae placita et inventa: dogma de hominum ex favilla Titanum ortu et origine. Hoc placito communionem quandam hominum mortalium cum Baccho indicari manifestum est, quoniam Titanes e quorum cineribus homines orti sunt, Bacchi carnibus sese ingurgitarunt. Itaque in hoc dogmate tanquam in dilecto aliquo nemore maxume Orphici expatiantur et luxuriantur, hoc illis pulcherrimae spei pignus est. Testis vero eximii huius placiti potissumum Olympiodorus est in scholiis ad Platonis Phaedonem. Haec scholia ediderunt Andreas Mustoxydes et Demetrius Schinas in opere: Συλλογὴ Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων, Venetiae 1816; ibi in fasciculo mensis Iulii Ὀλυμπιοδώρου φιλοσόφου σχόλια leguntur. Iam ad notissumum in Phaedone locum p. 61 c, quo contra voluntariam mortem disseritur: οὐ μὲν οὖν βιάσεται αὑτόν· οὐ γὰρ θεμιτόν Olympiodorus haec adnotavit p. 3 extrem: Ὧν σύμβολον ἡ τοῦ Διονύσου βασιλεία· διὸ καὶ σπαράττεταί τι . . . καὶ τὰς σάρκας μασῶνται οἱ Τιτᾶνες, τῆς μασώσεως δηλούσης τὸν πολὺν μερισμόν. Deinde de hominum primorum ortu clarissume ex Orphei sententia ibid. p. 2 med.: Μετὰ δὲ τὸν Κρόνον ὁ Ζεὺς ἐβασίλευσε . . . εἶτα τὸν Δία διεδέξατο ὁ Διόνυσος, ὅν φασι κατ' ἐπιβουλὴν τῆς Ἥρας τοὺς περὶ αὐτὸν Τιτᾶνας σπαράττειν καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἀπογεύεσθαι· καὶ τούτους ὀργισθεὶς ὁ Ζεὺς ἐκεραύνωσε καὶ ἐκ τῆς αἰθάλης τῶν ἀτμῶν τῶν ἀναδοθέντων ἐξ αὐτῶν ὕλης γενομένης γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους. Argumentatur igitur Olympiodorus hunc in modum: Orpheum docuisse: in nostrum omnium corpore Bacchi tantillam particulam inesse, quoniam Bacchum Titanes comederint; propterea hominibus piis ac religiosis non licere sibimet ipsis vim inferre. Olympiodorus ibid. pag. 2 extr.: Οὐ δεῖ οὖν ἐξάγειν ἡμᾶς ἑαυτούς. οὐχ ὅτι, ὡς δοκεῖ λέγειν ἡ λέξις, διότι ἔν τινι δεσμῷ ἐσμὲν τῷ σώματι τοῦτο γὰρ δῆλόν ἐστι καὶ οὐκ ἂν ἀπόρρητον ἔλεγεν· ἀλλ' ὅτι οὐ δεῖ ἐξάγειν ἡμᾶς αὐτούς, ὡς τοῦ σώματος ἡμῶν Διονυσιακοῦ ὄντος, μέρος γὰρ αὐτοῦ ἐσμεν, εἴ γε ἐκ τῆς αἰθάλης τῶν Τιτάνων συγκείμεθα γευσαμένων τῶν σαρκῶν τούτου. conf. Lobeck, Aglaoph. p. 566 Itaque et in corpore nostro et in anima particula inest primum Bacchi, deinde haud minus Titanum; ex hisce enim duobus elementis secundum Orphicos humana composita natura est, quoniam ex eorum consociatione primi olim parentes nostri exorti sunt. Idem testatur Dio Chrysostomus, Orat. XXX, 10, pag. 349 ed. Emperius, Brunsvigae, 1844: λέξω δὲ αὐτὸν (sc. τὸν λόγον) ὑμῖν οὔτι που τερπνὸν ὄντα οὐδὲ χαρίεντα· οὐ γὰρ οἶμαι πρὸς χάριν τὴν ἡμετέραν γέγονεν· ἔχοντα δέ τι θαυμαστὸν ἴσως· ὅτι τοῦ τῶν Τιτάνων αἵματός ἐσμεν ἡμεῖς ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι. ὡς οὖν ἐκείνων ἐχθρῶν ὄντων τοῖς θεοῖς καὶ πολεμησάντων, οὐδὲ ἡμεῖς φίλοι ἐσμέν. cf. Olympiodorus in Plat. Phaed. ed. Finckh, Heilbronn, 1847, p. 2 et 68.

7. Fuit decretum Orphicum: Epulis illis Titanum Bacchi carnibus vescentium effectum esse, ut aliqua tantilla semper nostri, qui e Titanum cineribus orti simus, particula Bacchica sit. Spes inde egregia immortalitatis.

Orphici igitur primum in universum humanas animas ex vita quondam caelesti et in deorum immortalium consortio acta propter peccata quaedam et scelera in hanc vitam terrestrem deiectas et detrusas arbitrabantur, vel, ut cum Cicerone loquamur in fragmento "Hortensii" dialogi editionis Orellianae II vol. IV, Turici 1861 p. 986 *nos . . . poenarum luendarum caussa natos esse dixerunt.* Iam igitur principes illas et quasi praecursores animarum e caelo decussarum, in terram olim adpulsas cum illa Titanum favilla coaluisse, cuius pars longe praestantissima fuerit illa quantulacunque corporis Bacchi particula, quae nunc mirifico vinculo cum reliquiis Titanum coniuncta aenigma illud efficiat, quod humanae naturae vocabulo nuncupare solemus. Itaque Bacchum regem nostrum Orpheus vocavit, Proclus in Plat. Alc. I p. 391 ed. Cousin: Ὀρφεὺς ἐφίστησιν τῷ βασιλεῖ Διονύσῳ τὴν μονάδα τὴν Ἀπολλωνιακήν. Sed Bacchum misere direptum et laniatum Iuppiter Apollinem conquirere rursus et integrum reddere iubet, ut quantum fieri posset corpus saltem recuperaretur. Apollo iussum patris exequitur et reliquias fratris in monumento condit, quod in Delphici templi adyto conspicitur. Plutarchus de Isid. 35: καὶ Δελφοὶ τὰ τοῦ Διονύσου λείψανα παρ' αὑτοῖς παρὰ τὸ χρηστήριον ἀποκεῖσθαι νομίζουσιν. Callimachus, qui in primo Aetiorum libro Bacchi, Iovis et Proserpinae filii, fata Orphicorum theologiae vestigiis incedens cecinerat, Bacchi prope tripodem sepulcrum commemoraverat; Callim. apud Tzetzam ad Lycophr. 208: οἱ Τιτᾶνες τὰ Διονύσου μέλη, ἃ ἐσπάραξαν, Ἀπόλλωνι ἀδελφῷ ὄντι αὐτοῦ παρέθεντο ἐμβαλόντες εἰς λέβητα, ὁ δὲ παρὰ τῷ τρίποδι παρέθετο, ὥς φησι Καλλίμαχος. conf. O. Schneiderum, Callimachea p. 57 et p. 570. Ioannes Malalas ed. Dind. p. 45: καὶ ἐτέθη τὸ λείψανον τοῦ αὐτοῦ Διονύσου ἐκεῖ ἐν σορῷ . . . Φιλόχορος τὰ αὐτὰ συνεγράψατο εν ᾗ ἐκθέσει εἶπε περὶ τοῦ αὐτοῦ Διονύσου· ἔστιν ἰδεῖν τὴν ταφὴν αὐτοῦ ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν χρυσοῦν, βάθρον δέ τι εἶναι υπονοεῖται ἡ σορός. Sed theologia Orphica minime eum in modum tristis est et luctui sempiterno quasi mancipata, ut Bacchi sui mors praematura in perpetuum sine ullo solatio ei plangenda et lacrimanda sit. Immo mors illa in triumphum convertitur; nam, laetissimum dictu, Bacchus ex morte resurgit. Atque hoc resurgentis ad vitam Bacchi dogma theologiae omnino Orphicae summus thesaurus est; nam in eo pii cultores certissumum palladium intuentur, Baccho duce, Baccho patrono futurum esse, ut ipsi quoque ex morte ad vitam, ut ex huius terrae exilio ad patriam aliquando caelestem resurgant. In hoc vero resurrectionis dei Bacchi dogmate non una semper et constans sibi fuit Orphicorum theologorum opinio, immo diversae paullulum inter se huius dogmatis formae procusae sunt, quas accurate discernere et distinere operae pretium est. In eis vero diversitatibus cognoscendis magna et voluptas et uti-

litas posita est, quoniam inde optime apparet, quemadmodum Orphici placita sua religionibus traditis accommodare et hominum ubique desideriis inservire studuerint.

8. Bacchi historia sacra in Trieteridis canonem inclusa. In theologia Orphica complures dogmatis de resurrectione formae ferebantur. Inde complures etiam Trieteridis formae.

Ad haec igitur qualia fuerint recte diiudicanda ab hoc nunc initio exordiendum est. Bacchi omnino fata, sacris ritibus et diebus festis celebrandis expressa, *trieterica* semper fuerunt, ut uno biennio universus cyclus sacrae dei historiae absolveretur. Itaque eo spatio certis intervallis Bacchi natales, vita, mors, denique ex morte in vitam restitutio et in caelum adscensio continebantur. Huius moris et ordinis in sacris potissimum Bacchicis recepti plurimi atque luculenti testes sunt. Pausanias X, 4, 3: αἱ θυιάδες γυναῖκες μέν εἰσιν Ἀττικαί, φοιτῶσαι δὲ ἐς τὸν Παρνασσὸν παρὰ ἔτος αὐταί τε καὶ αἱ γυναῖκες Δελφῶν ἄγουσιν ὄργια Διονύσῳ. Inter Hymnos Orphicos unus est LII cum inscriptione: Τριετηρικοῦ, θυμίαμα ἀρώματα. Haud minus frequenter, quam τριετηρικὸς vocabulum in sacro usu invenitur ἀμφιετής, velut Hymno Orphico LIII inscriptum est: Ἀμφιετοῦς, θυμιαμα πάντα πλὴν λιβάνου, καὶ σπένδε γάλα, deinde in primo versu: Ἀμφιετῆ καλέω Βάκχον, χθόνιον Διόνυσον. Idem cantat Hymnus LIV, 2: τετιμένε πᾶσι θεοῖσι || καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ τριετηρίσιν ὥραις. Hymnus in Bacchum inter "Homericos" XXXIV, v. 11: Ὡς δὲ τὰ μὲν τρία (natales, mors, resuscitatio), σοὶ πάντως τριετηρίσιν αἰεὶ || ἄνθρωποι ῥέξουσι τελήεσσας ἑκατόμβας. Deinde Ovidius Metam. VI, 587: *Tempus erat, quo sacra solent trieterica Bacchi* || *Sithoniae celebrare nurus.* Metam. XI, 641: *tuo motae, proles Semeleia, thyrso* || *Ismariae celebrant repetita triennia Bacchae.* In Trieteridis igitur principio omnes Bacchi cultores concordant. Ea Bacchicorum sacrorum omnino fundamentum est. Sed hoc stabilito accuratius inspicientibus unum mirificum videri debet. Orphici cum ceteroquin concordiae inter se amantissimi sint, in dogmate de Bacchi resurrectione conformando et procudendo haud dubie in diversas plane partes discesserunt. Nam si paullo curiosius litteras Orphicas perlustres, de hac certe gravissima materia minume eadem et constantia sibi docentur; immo secundum tempora, loca, potissumum vero secundum traditas populorum Graeciae religiones, quibus nova illa inventa semper adaptanda fuerunt, hoc quidem dogma admodum varie fictum et adornatum est, atque, id quod statim apparet, una cum dogmate universa Trieteridis conformatio. Sed licet in his Orphici nonnulla non tam divino spiritu instincti, quam humanis consiliis administrarint, tamen manet hoc inconcussum semperque manebit: Orphicos praecipue in hoc de Bacchi resurrectione invento incredibilem quandam in rebus divinis perscrutandis facultatem et in aenigmatis caelestibus expediendis divinationem et sanctum quasi (sit venia verbo) olfactum comprobasse.

9. Dogmatis Orphici de Bacchi resurrectione prima forma ea est, in qua Bacchus per menses novem in Orco dormit: παρὰ Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἰαύων, deinde praestituta die in sacra vanno (Λικνίτης) expergiscitur.

Iam vero omnibus ubique dogmatis Orphici de Bacchi resurrectione diversitatibus collectis et inter se comparatis tres omnino eius formae distingui possunt, quae ex ipsius mythi vi et natura tanquam sponte sua oriuntur. Etenim tribus rationibus fieri potuit, ut Bacchus interemptus et ab Apolline sepulchro conditus in vitam rediret. Primum ita res fingi potuit, ut Bacchus post mortem descenderet quidem ad inferos atque ibi aliquot menses, ac videntur sollemni numero novem semper menses ei rei destinati fuisse, in tutela potissumum matris Proserpinae dormiens commoraretur; ut vero deinde praestituta die, Delphis mense Dadaphorio, ad dias luminis oras rediret. Redibat autem non qualis discesserat a Titanibus occisus, sed parvulus infans in vanno mystica dormiens. Atque huius sanctissimae epiphaniae ea sollemnis forma erat, ut mulieres Bacchantes puerulum cantibus et precibus ex mortis diuturno somno "expergefacerent". Nam ea vox est in sacris illis usitata. Non nascitur Bacchus, sed renascitur. Hoc est pulcherrimum illud: ἐγείρειν τὸν Λικνίτην, quod scriptoribus in deliciis est. Plutarchus de Iside 35: καὶ θύουσιν οἱ Ὅσιοι θυσίαν ἀπόρρητον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅταν αἱ θυιάδες ἐγείρωσι τὸν Λικνίτην. Praeclare tacitum illud tempus, quo Bacchus hac vita functus apud inferos prope matrem degit, describit auctor Hymni Orphici LIII p. 86 ed. Abel, v. 3: ὃς παρὰ Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἰαύων || κοιμίζει τριετῆρα χρόνον, Βακχήιον ἁγνόν. Deinde de sacro illo tempore adventus Bacchici, cum expergefactus Bacchus, ut cantus quoque Bacchicus expergiscatur, efficit, eximie elegantissumus poeta canit v. 5: αὐτὸς δ' ἡνίκα τὸν τριετῆ πάλι κῶμον ἐγείρῃς, || εἰς ὕμνον τρέπεαι σὺν εὐζώνοισι τιθήναις || εὐάζων κινῶν τε χοροὺς ἐνὶ κυκλάσιν ὥραις. Plutarchus de εἶ apud Delphos 9 extr.: τὸν μὲν ἄλλον ἐνιαυτὸν παιᾶνι χρῶνται περὶ τὰς θυσίας, ἀρχομένου δὲ χειμῶνος ἐπεγείραντες τὸν διθύραμβον, τὸν δὲ παιᾶνα καταπαύσαντες, τρεῖς μῆνας ἀντ' ἐκείνου τοῦτον κατακαλοῦνται τὸν θεόν. His stabilitis iam quaeritur quemadmodum huius talis de resurrectione dogmatis cultores Trieteridem Bacchicam disposuerint et quomodo Bacchi fata et sacram historiam ab prima epiphania, i. e. a natalibus Bacchi, usque ad mortem et commorationem in Orco hoc uno biennio comprehenderint. Sed haec antequam singillatim percenseamus, antea haud dubie gratiarum agendarum dulci officio pleno pectore satisfaciendum est. Universae enim huic de Bacchica Trieteride quaestioni eximiam lucem attulit vir praestantissimus *Augustus Mommsen*, in docto hercle et laborioso opere "Delphica", potissumum p. 115 lin. 4—12 et plurimis praeterea locis, velut p. 263—274, p. 276 not. 1, et in Heortologia p. 72. Mommsenii omnino vestigiis per totum hunc campum, per quem alte ille aratrum duxit, insistendum est. Unum tantummodo est, in quo viri egregii operam nunc supplere licebit. Non una eademque semper Trieteridis forma Delphica fuit, immo saepius, atque, quod equidem sciam, quater

Delphis variavit, quoniam ipsum illud de Bacchi resurrectione dogma, quo Trieteris nitebatur, temporum decursu aliud semper atque aliud factum est. Hinc illud profecto, quod miraculi instar est, explicandum est, quod duumviri clarissimi, rerum Delphicarum maxume gnari atque de toto hoc antiquitatum genere optime meriti, *Augustus Mommsen* l. c. p. 276 not. 1 et *Ludovicus Weniger*, das Collegium der Thyiaden von Delphi, Isenaci, 1876, p. 7 et p. 14 de Trieteridis Delphicae compositione et architectura prorsus inter se contraria et pugnantia docent. Ambo recta et iusta docuerunt, sed diversae illae et discordantes inter se imagines, quas viri doctissimi adumbrarunt, non Delphicam Trieteridem omnino, sed talem qualis certis temporibus fuit, exprimunt. Quo fit ut ambae verae sint, licet adversa fronte sibi repugnent.

10. Ea Trieteris, in qua Bacchus a Thyiadibus ex diuturno mortis somno excitatur, mense Dadaphorio, non Bysio, exorditur. Quid sit apud Orphicos κοιμίζειν τριετῆρα χρόνον.

Iam nunc, ut nostro in hac opinionum diversitate officio fungamur, illius interim Trieteridis forma et compositio instauranda erit, quae eo dogmate nititur, in quo Bacchus post mortem novem menses apud Proserpinam matrem degit, donec praestituta die in lucem restitutus a Thyiadibus ex mortis somno resuscitetur; Plut. de Isid. 35: ὅταν αἱ θυιάδες ἐγείρωσι τὸν Λικνίτην. Haec igitur Trieteris initium Delphis quidem capit a mense Dadaphorio, quo Bacchum in cunis iacentem Bacchae mulieres expergefaciunt. Erat autem eorum sacrorum haec ratio, ut in Parnasso monte, in antro, opinor, Corycio, puerulum mulieres reperirent; deinde ut eo reperto agmina Baccharum exultanti gaudio et sacro furore instincta, atque faces ardentes iactantia in omnes partes ita discurrerent, ut illis luminibus montis bicipitis cacumina longe lateque collucerent. Hoc pulcherrimum spectaculum ludibundarum cum Baccho nutricum et Baccharum in deliciis plane est omnium saeculorum scriptoribus Graecis. Ex uberrima copia pauca delibare liceat. Sophocl. Ant. 1126: σὲ δ' ὑπὲρ διλόφοιο πέτρας στέροψ ὄπωπε || λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιαι || νύμφαι στίχουσι Βακχίδες. Euripid. Hypsipyla fragm. 752 p. 467 apud Nauck, Trag. Gr. Fragm. Lips. 1856: Διόνυσος, ὃς θύρσοισι καὶ νεβρῶν δοραῖς || καθαπτὸς ἐν πευκαῖσι Παρνασσὸν κάτα || πηδᾷ χορεύων παρθένοις σὺν Δελφίσιν. Eur. Bacch. 306: ἔτ' αὐτὸν ὄψει κἀπὶ Δελφίσιν πέτραις || πηδῶντα σὺν πεύκαισιν δικόρυφον πλάκα, || πάλλοντα καὶ σείοντα Βακχεῖον κλάδον. De Corycio antro et locorum in Parnasso natura copiosus testis est Pausanias, qui vel Corycio antro altius Bacchantes mulieres escendisse tradit; Paus. X, 32, 7: Ἀπὸ τοῦ Κωρυκίου χαλεπὸν ἤδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρα ἀφικέσθαι τοῦ Παρνασσοῦ· τὰ δὲ νεφῶν τέ ἐστιν ἀνωτέρω τὰ ἄκρα, καὶ αἱ Θυιάδες ἐπὶ τούτοις τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι μαίνονται. conf. Weniger, Collegium der Thyiaden p. 10 et Aug. Mommsen, Delphica p. 267. Iam hunc primum Bacchi adventum mense Dadaphorio celebratum menses quindecim sequuntur, quibus Bacchi pueritia continebatur.

Adolescit puer divinus, divum hominumque voluptas, inprimis vero Iovis deliciolae, qui summis, verum — pro dolor — infaustis, quippe invidiam excitantibus, donis honoribusque eum exornat; quid enim maius fingi potuit, quam ut, quod ait Nonnus X, 295, εἰσέτι παππάζοντι tonitrua sua et fulgura in pueriles manus pater traderet? Hoc nimio amore pueri amabilissimi fata nimium quantum accelerantur. Nam aetatis eius mense iam decimo quinto, hoc est alterius in cyclo trieterico anni mense apud Delphos Amalio, cuius nomen haud dubie cohaeret cum verbis ἀμαλδύνω, ἀμαλάπτω, crudelia Bacchi fata inevitabiliter ingruunt. Discerpitur a Titanibus; e cruenta Titanum favilla primi hominum parentes et genitores oriuntur; quo, nisi fallimur, Oppianus quoque alludit, Halieuticis V, 9: Εἴτ' ἄρα καὶ λύθροιο θεορρύτου ἐκγενόμεσθα || Τιτήνων· οὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν || νόσφι θεῶν; nam λύθρον est cruor cum pulvere commixtus: conf. Odyssea XXII, 402: αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον. Bacchus deinde, atque haec omnia eximio mortalium generi solatio fuisse luculenter hercle adparet, tanquam aliquis generis humani praecursor, quippe cuius propter Titanum illas Thyesteas epulas aliqua vel tantilla semper particula in unoquoque nostrum inest et habitat, Bacchus igitur in Orcum descendit atque apud Proserpinam matrem novem menses dormiendo conficit. Id egregie docet Hymnus Orphicus LIII, 3: ubi omnia vocabula non tanquam in populari aliqua trutina, sed in aurificis quasi statera ad iustam normam et significatum exacta sunt: Ὃς παρὰ Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἰαύων || κοιμίζει τριετῆρα χρόνον Βακχήιον ἁγνόν. Verbo κοιμίζειν haud dubie indicatur, Trieteridem novem istis mensibus, quibus in Orco degit Bacchus, absolvi. Itaque haec quidem Trieteris, in qua Bacchus post mortem non in caelum adscendit, sed ad Proserpinam descendere creditur, initium capit a Bacchi ex mortis somno expergefacti seu renati Epiphania mense Dadaphorio. Decurrit deinde per duodecim menses anni Delphici atque tres insuper menses: alterius anni Dadaphorium, Poitropium, Amalium. Denique hoc ipso Amalio mense Bacchus fatis functus creditur. Postremo vero haec eius in regionibus lucis fata sequitur commoratio per novem menses apud inferos, quibus transactis, denuo sub auctumni ad hiemem vergentis tempus novae trieteridis cyclus exoritur. Haec igitur prima est dogmatis Orphici de resurrectione Bacchi forma.

11. Exponitur altera dogmatis Orphici de Bacchi resurrectione forma, in qua Bacchus post brevem in sepulcro quietem resurgens in caelum adscendit. Plutarcho quantum et quam firmum immortalitatis pignus hoc dogma visum sit.

Sequitur ut alteram nunc explicemus, quae ipso principio ea iam re a priore differt, quod Bacchus in ea non novem menses, sed pauculos dies in sepulcro commoratur, quibus peractis in vitam revocatur atque, quo luculentissimus de Morte, adversus Bacchum invalida, triumphus continetur, in caelum in coetum deorum evehitur. Hoc vero posito iam quid de novo et altero Baccho, quem in lucem vitae prodire oportebat, docendum

fuerit, manifestum est. Novus Bacchus ex hoc quidem canone non simpliciter renasci et expergisci potuit, neque satis erat, ut eum Thyiades dormientem voce sua excitarent; immo novus Bacchus nova generatione procerari debuit. Itaque novae rursus nuptiae Iovi cum Proserpina ineundae erant. Huius quoque dogmatis luculenta testimonia aetatem tulerunt, nam id quoque Delphis certo tempore excultum et sacris sollemnibus celebratum est. Disseruit vero de hoc potissumum canone et scriptorum antiquorum, quibus hoc dogma comprobatur, locis eximie Ludovicus Weniger: Collegium der Thyiaden p. 14. Ac primum quidem, ut singula nunc explicemus, haud profecto longiusculum, sed breve quiescentis illud Bacchi in sepulcro tempus fuisse, perpulchra enarratione Himerius indicat, qui quemadmodum Bacchus de morte tropaeum statuerit tradit, cum Titanes, eius occisores, Iuppiter posteritati mala fama et aeternis rumorum flagellis et verberibus proscindendos tradiderit; Himerius Orat. IX, 4 extrem. p. 66 ed. Duebner, Paris 1880: Τί οὖν ἐπὶ τούτοις; Διόνυσος ἔκειτο μὲν οἶμαι πληγεὶς καὶ τὴν πληγὴν καιρίαν ἐστέναζεν· ἄμπελος δ' ἦν κατηφής, καὶ σκυθρωπὸς οἶνος, καὶ βότρυς ὥσπερ δακρύων, καὶ Βάκχος οὐκέτι σφυρὸν εἰς τὴν κίνησιν εἶχεν εὐάρμοστον. Ἀλλ' οὐ διὰ τέλους τὸ δάκρυον, οὐδὲ πολεμίων τὸ τρόπαιον. ὁ γὰρ Ζεὺς ἐποπτεύων ἑώρα πάντα καὶ τὸν Διόνυσον ἐγείρας, ὡς λόγος, Τιτᾶνας ἐποίει παρὰ τῶν μύθων ἐλαύνεσθαι. Eundem post brevem in sepulcro quietem in caelum adscensum Origenes contra Celsum testatur, qui eum cum summi Salvatoris nostri resurrectione et adscensu comparatum aliquanto hercle inferiorem iudicat; Origenes contra Celsum ed. Spencer, Cantabrigiae 1677, libro IV, p. 171 init.: Ἆρα δὲ οὐ πολλῷ ταῦτα (τοῦ Ἰησοῦ αἱ μεταμορφώσεις) . . . σεμνότερα φανεῖται Διονύσου ὑπὸ τῶν Τιτάνων ἀπατωμένου . . . καὶ σπαρασσομένου ὑπ' αὐτῶν καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν συντιθεμένου καὶ οἱονεὶ ἀναβιώσκοντος καὶ ἀναβαίνοντος εἰς οὐρανόν; ἢ Ἕλλησι μὲν ἔξεστι τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν περὶ ψυχῆς ἀνάγειν λόγον . . ., ἡμῖν δ' ἀποκέκλεισται θύρα ἀκολούθου διηγήσεως; His Orphicorum theologumenis et caerimoniis sacris ingens immortalitatis animorum et palingenesiae pignus continebatur, quod in religionibus Delphicis temporum Graecae antiquitatis posteriorum pretiosissimi thesauri instar haud dubie propagabatur. Cuius rei Plutarchus testis est in clarissimo loco de εἶ apud Delphos cap. 9 med.: Διόνυσον δὲ Ζαγρέα καὶ Νυκτέλιον καὶ Ἰσοδαίτην αὐτὸν ὀνομάζουσι, καὶ φθοράς τινας καὶ ἀφανισμούς, καὶ τὰς ἀποβιώσεις καὶ παλιγγενεσίας, οἰκεῖα ταῖς εἰρημέναις μεταβολαῖς αἰνίγματα καὶ μυθεύματα, περαίνουσιν. De Baccho 'Isodaeta', qui omnibus sacrorum suorum et divinitatis suae cultoribus aequam carnium suarum partem vescendam attribuat, egregie dixit Welckerus, Griech. Goetterlehre, vol. II, p. 631 et 636, not. 183 et 639 lin. 1.

12. Illam Trieteridem, in qua Bacchus post breve in sepulcro intervallum in caelum evehitur, necessario novi Bacchi ex novis Iovis et Proserpinae nuptiis generationem poscere. Eius Trieteridis exordium esse mensem vernum Bysium.

Iam si quaeratur, quemadmodum haec nunc dogmatis de Bacchi resurrectione forma, in qua paucis iam post mortem diebus resurgit, in Trieteridis cyclum inserta sit,

id sane haud ita difficile expeditu erit. Haec Trieteris non ab auctumno ad hiemem vergente initium capiebat, sed a verno mense Delphico Bysio, quo Iuppiter in serpentem conversus cum Proserpina nuptias init ad Bacchum generandum; Nonnus VI, 157: Ζεὺς ὅτε πουλυέλικτος ἀμειβομένοιο προσώπου | νύμφιος ἱμερόεντι δράκων κυκλούμενος ὁλκῷ || εἰς μυχὸν ὀρφναίοιο διέστιχε παρθενεῶνος || σείων δαυλὰ γένεια. Deinde nono mense post, Dadaphorio Delphico, Bacchus Licnites in Parnasso a Thyiadibus invenitur. Haec igitur sacra Bacchi, Proserpinae filii, in cunis inventi non nisi tertio quoque anno recurrunt; Paus. X, 4, 3: Θυιάδες γυναῖκες μὲν εἰσὶν Ἀττικαί, φοιτῶσαι δὲ ἐς τὸν Παρνασσὸν παρὰ ἔτος αὐταί τε καὶ αἱ γυναῖκες Δελφῶν ἄγουσιν ὄργια Διονύσῳ. Iam Bacchi pueritia et fata quindecim mensibus absolvuntur; praeterlabuntur enim primum tres menses ex priore Trieteridis anno relicti: Dadaphorius, Poitropius, Amalius; deinde integer annus, cuius rursus postremo mense, Amalio, Bacchi extrema fata et resurrectio continentur. Quamquam animadvertendum est, in eorum sacrorum temporibus usum paullulum fluctuasse. Nam mors Bacchi modo longiore, modo breviore temporis intervallo a resurrectione remota et seiuncta constituebatur. Interdum igitur, hoc est, quando id ita theologis Delphicis visum esset, mortis Bacchi memoria iam Poitropio mense, i. e. circum 'brumam' celebrata est, cuius rei testimonia scriptorum, qui antiquiorum litterarum thesauris nescientes fere utuntur, auctoritate ad nos transmissa sunt. Ovidius Fastis I, 393: *Testa corymbiferi celebrabas, Graecia, Bacchi,* || *tertia quae solito tempore bruma refert.* et Seneca, Hercul. Oetaeus v. 597: *Nos Cadmeis orgia ferre* || *Tecum solitae condita cistis,* || *Cum iam pulso sidere brumae* || *tertia soles evocat aestas.* Denique Bacchi in caelum adscensu, cuius testis est Origenes contra Celsum IV, p. 171 ed. Spencer: ἀναβιώσκοντος καὶ ἀναβαίνοντος εἰς οὐρανόν, tota haec Trieteris absolvebatur.

13. Tertia dogmatis Orphici de Bacchi resurrectione forma: Bacchus Proserpinae filius in Semelae filio reviviscit; ex prioris corde alter nascitur. Huius theologiae de *Anthropogonia* decreta.

Duas hactenus dogmatis Orphici de Resurrectione Bacchi quasi canones consideravimus: unum in quo post mortem Bacchus ad inferos et matrem Proserpinam descendit ibique novem menses dormiens retinetur. Deinde alterum, in quo paucis post mortem diebus Bacchus resurgit et rebus terrestribus relictis in caelum adscendit. Iam tertia huius dogmatis forma enarranda est, qua illud maxume illustratur, quod initio diximus: Orphicos theologumena sua traditis antiquitus religionibus sapienter adaptasse. Atque huius sapientiae atque dexteritatis re vera is fructus fuit, ut hic potissumum rerum Bacchicarum canon latissime propagaretur. Resurrectionis igitur Bacchi haec quoque forma excogitata est, ut posteaquam Bacchus Proserpinae filius Titanum ictibus succubuisset, Iuppiter novo cum Semela coniugio inito novom Bacchum generaret, quem post septem menses matre occisa in femur suum conderet atque nono demum mense vitae maturum in lucem emitteret. Hic novus Bacchus, Semelae filius, re vera idem est atque pristinus

ille Zagreus e Proserpina natus. Nam ex Titanum crudeli caede et visceratione Zagrei cor, solum quidem, sed intactum Minerva eripuit et hoc uno saltem pignore qualitercunque patrem consolari instituit. Atque re vera Iuppiter eo ut aliquo ad novum Bacchum creandum semine usus est; quamquam unum in hoc dogmate gravissimum nescitur: utrum illud ipse Iuppiter sacro haustu devorarit, an Semelae futurae matri hauriendum dederit. Orphici ipsi rem mysterii intemerandi instar intactam incertamque reliquisse videntur; apud Nonnum Hydaspes fluvius novum Bacchum, ut sibi suisque Nymphis parcat, precatur, quarum ope olim pristinum Bacchum laverit; Nonn. XXIV, 45: εὖτε Κρονίων || Ζαγρέα παιδοκόμοισιν ἐμαῖς παρεκάτθετο Νύμφαις· || καὶ σὺ φέρεις Ζαγρῆος ὅλον δέμας· ἀλλὰ σὺ κείνῳ || δὸς χάριν ὀψιτέλεστον, ὅθεν πέλες· ἀρχεγόνου γὰρ || ἐκ κραδίης ἀνέτελλες ἀειδομένου Διονύσου. Proclus quoque summatim universimque rem indicat in Minervae Hymno v. 13: πόρες δέ ἑ πατρὶ φέρουσα, || ὄφρα νέος βουλῇσιν ὑπ' ἀρρήτοισι τοκῆος || ἐκ Σεμέλης περὶ κόσμον ἀνηβήσῃ Διόνυσος.

In hac igitur dogmatis de Bacchi resurrectione forma pristinus Bacchus, Proserpinae filius, Zagreus, manibus Titanum interemptus et nefandis epulis a Titanibus comesus eo potissumum nomine colitur, quod ex hac morte *Anthropogonia* initium cepit. Ex Titanum enim, qui vescendo de carnibus eius Bacchum in sucum et sanguinem converterant, ex eorum Titanum fulgure percussorum favilla et cruore primi mortales, parentes nostri et genitores, nati sunt. Olympiodorus in Scholiis ad Platonis Phaedonem ed. Finckh, Heilbronnae 1847, p. 68: Πῶς ἐκ Τιτανικῶν θρυμμάτων οἱ ἄνθρωποι γίνονται; . . . ὁ μὲν γὰρ Ζεὺς πατὴρ ἀνδρῶν καὶ θεῶν, οἱ δὲ (i. e. Τιτᾶνες) ἀνθρώπων μόνον . . ., οὐδὲ αὐτοὶ ἁπλῶς, ἀλλὰ τεθνεῶτες, καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ συντεθρυμμένοι. Haec profecto illa caussa est, cur in illa barbara, qualis primo hercle adspectu videtur, et cruenta imagine Titanum Bacchi coctis carnibus heluantium Orphici quasi defixi tenentur; hoc est illud quod Titanes puerum, quem Iuppiter in oculis ferebat, omnibus venustatibus perfusum et nutritum, crudelissime laniant et avidis dentibus comminuunt, ex eius carnibus gustant; Olympiodorus ed. Finckh p. 3, 28: τὰς σάρκας μασῶνται οἱ Τιτᾶνες, τῆς μασώσεως δηλούσης τὸν πολὺν μερισμόν.

14. De egregio Orphicorum invento: Eodem temporis articulo, quo Titanes Iuppiter in favillam combusserit, primas futurorum hominum animas e caelo in terram decidisse. Eae cum favilla coalitae Bacchicarum reliquiarum particulam suscipiunt.

Haec enim talia quorsum tendunt? Quid sibi volt crudelissima illa viscerationis voluptas? Respondet opinor Theologia Orphica: 'O miseras hominum mentes, o pectora caeca', fata compleri oportuit; erat ita in fatis ut homines generarentur. Illo ipso tempore, quo de Titanibus Iuppiter supplicium sumpsit, illo eodem temporis articulo primorum hominum animae ex vitae caelestis, in deorum immortalium communione prae-

teractae, summa beatitudine propter ignota quaedam scelera suscepta in hoc terrae exilium decussae sunt, qua quidem illae sorte omnium reliquarum humanarum animarum praecursores et praesules extiterunt; nam nulla anima corpus humanum intrat, quin caelitus propter culpam primigeniam demissa ad illa peccata luenda in huius corporis claustra condatur. Plato Cratylo p. 400 c: καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ (sc. τὸ σῶμα) εἶναι τῆς ψυχῆς, ὡς τεθαμμένης ἐν τῷ νῦν παρόντι· . . . δοκοῦσι μέντοι μοι μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, ὡς δίκην διδούσης τῆς ψυχῆς, ὧν δὴ ἕνεκα δίδωσι. Iamblichus Protreptico cap. VIII p. 134 ed. Kiessling, Lipsiae 1813: πρῶτον εὐθὺς φύσει συνίσταμεν, καθάπερ φασὶ οἱ τὰς τελετὰς λέγοντες, ὥσπερ ἂν ἐπὶ τιμωρίᾳ πάντες. τοῦτο γὰρ θεῖον οἱ ἀρχαιότεροι λέγουσι, τὸ φάναι διδόναι τὴν ψυχὴν τιμωρίαν, καὶ ζῆν ἡμᾶς ἐπὶ κολάσει μεγάλων τινῶν ἁμαρτημάτων. Primorum igitur hominum, auctorum et genitorum generis nostri, animae caelitus delatae cum favilla illa Titanum, a Iove combustorum, coaluerunt, eaque consociatione natura humana nata est ex elementis sane maxume diversis conflata. Sed ad haec duo elementa, illud e caelo adventicium et Titanicum, tertium accessit: Bacchi illa licet tantilla, at praestantissuma tamen particula in ipsa Titanum favilla immortaliter vigens vivensque. Haec Bacchi quasi gutta pulcherrimum est animarum humanarum per omnes palingenesiae et migrationum vicissitudines viaticum. Bacchus unamquamque sui partem secum sursum trahit: Olympiod. ad Phaedon. ed. Finckh p. 3: μέρος γὰρ αὐτοῦ ἐσμεν, εἴ γε ἐκ τῆς αἰθάλης τῶν Τιτάνων συγκείμεθα γευσαμένων τῶν σαρκῶν τούτου.

His stabilitis quaeritur nunc, quomodo in hac tertia de Bacchi resurrectione dogmatis forma Bacchus prior, Proserpinae filius, in vitam restituatur. In vestigiis vero huius historiae instaurandis Nonno duce uti licebit. Itaque post Zagrei mortem Aeon, numen maxume venerabile, preces ad Iovem convertit VII, 27: Utinam hominibus mortalibus omni aerumnarum genere fractis et sauciis nectar largiatur, quo solo miseri illi robur inconcussum adversus tot labores nacturi sint. Respondet Iuppiter apud Nonnum VII, 76: Νέκταρ ἔα μακάρεσσι. καὶ ἀνδράσιν ἄλκαρ ἀνίης || αὐτοχύτῳ γλυκὺν οἶνον ἐοικότα νέκταρι δώσω. Itaque Bacchum novum in hominum solatium geniturus est. Nuptias igitur Iuppiter cum Semela celebrat, Nonn. VII, 318, atque filium a matre immaturo partu editum in suum femur condit, deinde ipse nono demum mense post conceptionem iterum parit. Haec mensium ratio in dogmate accurate computabatur, nam Trieteris constare sibi non poterat, nisi Bacchi fata certis intervallis adstricta fuissent. Itaque quamvis iocabundus tamen universam rem recte descripsit Lucianus, quemadmodum ab *Augusto Mommsen* in Heortologia p. 68 extr. demonstratum est, cum Mercurium haec dicentem fingit in Deorum dialogis 9: ἐμὲ δὲ κελεύει (ὁ Ζεὺς) ἀνατεμόντα τὴν γαστέρα τῆς γυναικὸς ἀνακομίσαι ἀτελὲς ἔτι αὐτῷ τὸ ἔμβρυον ἑπτάμηνον· . . . καὶ νῦν τρίτῳ ἤδη μηνὶ ἐξέτεκεν αὐτὸ καὶ μαλακῶς ἀπὸ τῶν ὠδίνων ἔχει. Itaque ut tertiae illius dogmatis de Bacchi resurrectione formae summam brevibus comprehendamus: Baccho Proserpinae filio interempto ex eius corde, quod solum salvom et vivum relictum fuerat, novus Bacchus Semelae filius exoritur, qui ipse quoque Licnitae habitu lucem mundi adspicit.

15. Dogma de Proserpinae filio in Semelae filio reviviscente fundamentum fuit carminis Orphici clarissimi Διονύσου ἀφανισμός. Fragmentum de Hippa Nympha alterius Licnitae nutrice. In Orphicorum sermone quid sit κραδιαῖος.

Haec huius dogmatis forma ea re magnam auctoritatem et famam nacta et late inter Orphicae sectae cultores propagata est, quod ea tanquam fundamento illud carmen nitebatur, quo copiosissume Orphicorum de Bacchi morte theologia enarrata erat, carmen clarissimum cui titulus fuit: Διονύσου ἀφανισμός. Id carmen, quemadmodum eximie cognovit *Welckerus*, Griechische Goetterlehre II, 636 (conf. Eugenium Abel, Orphica p. 224), Onomacritus composuerat atque idem illud haud dubie est, quod Pausanias notissimo loco significat VIII, 37, 5: παρὰ δὲ Ὁμήρου Ὀνομάκριτος παραλαβὼν τῶν Τιτάνων τὸ ὄνομα Διονύσῳ τε συνέθηκεν ὄργια καὶ εἶναι τοὺς Τιτᾶνας τῷ Διονύσῳ τῶν παθημάτων ἐποίησεν αὐτουργούς. Titulum ipsum Διονύσου ἀφανισμὸς testatur Clemens Alex. Strom. VI, cap. 2, §. 26 (vol. III p. 112 ed. Klotz): Εὕροις δ' ἂν καὶ Ὅμηρον τὸν μέγαν ποιητὴν ἐκεῖνα τὰ ἔπη· Οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης, καὶ τὰ ἑξῆς κατὰ λέξιν μετενηνοχότα παρ' Ὀρφέως ἐκ τοῦ Διονύσου ἀφανισμοῦ. Sunt igitur satis clara vestigia, in eo carmine, quod totum in Zagrei fatis enarrandis pertexebatur, quemadmodum in immortali opere Aglaophamo Lobeckius p. 552 et p. 615 ostendit, in eo igitur carmine hanc theologiae rationem regnasse, ut Bacchus vetustior, i. e. Proserpinae filius, a novo iuniore, Semelae filio discriminaretur, quemadmodum apud Nonnum fieri videmus, ubi X, 294: πρότερος Διόνυσος ab Semelae filio ὁπλοτέρῳ Βρομίῳ (Nonn. XXIV, 45) discernitur. Ambo diversi sunt, et tamen idem, quoniam ex prioris corde alter prognatus est; Nonn. XXIV, 49: ἀρχεγόνου γὰρ || ἐκ κραδίης ἀνέτελλες.

Iam igitur quo clarius illud appareat, in carmine Onomacriteo Διονύσου ἀφανισμὸς Proserpinae filium in Semelae filio revixisse, illa nunc carminis fragmenta consideranda sunt, quibus Bacchi, Semelae filii, e femore Iovis partus ratione mystica describitur; nam extant huius potissumum facti notabilia quaedam testimonia. Primum igitur obstetricis in illa re munere fungebatur Nympha Hippa nomine, quae puerulum amantissimis manibus suscepit et fovit. Hymnus Orphicus XLIX in Hippam scriptus est: Ἵππας, θυμίαμα στύρακα. Ἵππαν κικλήσκω, Βάκχου τροφόν, εὐάδα κούρην, || μυστιπόλον, τελετῇσιν ἀγαλλομένην Σάβου ἁγνοῦ || νυκτερίοις τε χοροῖσιν ἐριβρεμέταο Ἰάκχου. Deinde Proclus ad Tim. II, p. 124[d]: Διὸ καὶ συλλαμβάνεσθαι ἡ Ἵππα λέγεται τίκτοντι τῷ Διί. ὡς γὰρ εἴρηται πρότερον, νοῦν ἄνευ ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι τῳ. Hippa igitur puerum recens natum sacra vanno excipit atque, qui est mos mulierum onera gestantium, capiti suo imponit, deinde, mirabile dictu, serpente in modum fasciae correpto vannum circumnectit, ne puer, opinor, palpitans decideret. Quae res Neoplatonicis, omnia ad allegorias et philosophiae arcana revocantibus, mirificas interpretationum ambages extorsit. Proclus ad Tim. II p. 124[c]: Ἡ μὲν γὰρ Ἵππα

τοῦ παντὸς οὖσα ψυχὴ καὶ οὕτω κεκλημένη παρὰ τῷ θεολόγῳ . . . λίκνον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς θεμένη δράκοντι αὐτὸ περιστέψασα κραδιαῖον ὑποδέχεται τὸν Διόνυσον. Nam ita sane hic locus scribendus videtur, cum traditum sit: τὸ κραδιαῖον ὑποδέχεται Διόνυσον. Vocabulum enim κραδιαῖος Orpheo usitatum, atque ex Orpheo Proclo, illud significat, quod *cordis instar*, hoc est 'medium' est; velut apud Proclum, Hymnus in Solem v. 5: μεσσατίην γὰρ ἔχων ὑπὲρ αἰθέρος ἕδρην || καὶ κόσμου κραδιαῖον ἔχων ἐριφεγγέα κύκλον. conf. Chr. Schneiderum ad Procl. in Tim. II p. 124[c] nota 7, qui recte Lobeckii Agl. p. 582 de hoc loco disputationem eruditissimam hercle, sed nimis recondita molientem, minus probabilem pronuntiavit. De more cunas infantium aureis serpentibus circumvinciendi optime Lobeckius p. 582 disserit comparans Euripidem Ione v. 24: ὅθεν Ἐρεχθείδαις ἔτι || νόμος τις ἔστιν ὄφεσιν ἐν χρυσηλάτοις || τρέφειν τέκν'.

16. Dogma Orphicum: Bacchus in caelum adscendens agmina piarum animarum, ut sui particularum, ad aeterna aeternorum ducit. Bacchus Λυσεύς. Proserpinae filius cum Semelae filio coniunctus quam Trieteridis formam effecerint.

Bacchus igitur ex Iovis femore natus, Semelae filius, rursus Iovi patri inprimis carus et oculorum instar est, quemadmodum Orpheus significat ap. Procl. ad Tim. II, p. 124[d]: τοῦτο δὲ ὅμοιον τῷ παρ' Ὀρφεῖ· γλυκερὸν δὲ τέκος Διὸς ἐξεκαλεῖτο. Itaque Bacchus Semelae filius in Orphicorum theologia de Morte triumphans in caelum adscendit, Orphicis certe egregius animarum immortalitatis vindex et praecursor, animarum humanarum, in quibus prioris semper Bacchi aliqua licet tantilla particula habitet. Hanc Bacchi ad caeli gaudia et beatitudines adscensionem Iustinus quoque Martyr in Dialogo cum Tryphone cap. 69, vol. II ed. Otto, Ienae 1843, p. 234 testatur, quamquam is Proserpinae filium et Semelae prolem confundit, qui inter se acriter semper discernendi sunt: Ὅταν γὰρ Διόνυσον μὲν υἱὸν τοῦ Διὸς ἐκ μίξεως, ἣν μεμίχθαι αὐτὸν τῇ Σεμέλῃ, γεγενῆσθαι λέγωσι . . ., καὶ διασπαραχθέντα καὶ ἀποθανόντα ἀναστῆναι, εἰς οὐρανόν τε ἀνεληλυθέναι ἱστορῶσι . . ., οὐχὶ τὴν προλελεγμένην ὑπὸ Μωσέως ἀναγραφεῖσαν Ἰακὼβ τοῦ πατριάρχου προφητείαν μεμιμῆσθαι αὐτὸν νοῶ; conf. Weniger, Collegium der Thyiaden, p. 14. Quare Orphicis Bacchus ut liberator aliquis ex rerum terrestrium tenebris et angustiis celebrabatur, qui ex hoc huius vitae exilio, solutis vinculis, ad pristinum domicilium et in aeternam patriam rursus animas reduceret. Servati sunt ex carmine illo Onomacriteo, ut videtur, Διονύσου ἀφανισμός, versus fortasse in extrema eius carminis clausula collocati, quibus Bacchus cognomine Λυσέως canitur, cui quemvis e mortalibus se ipsum suaque omnia commendare oporteat, apud Olympiodorum in Plat. Phaedon. ed. Finckh p. 68, 27: Ὅτι ὁ Διόνυσος λύσεώς ἐστιν αἴτιος· διὸ καὶ Λυσεὺς ὁ θεός, καὶ ὁ Ὀρφεύς φησιν· ἄνθρωποι δὲ τελήεσσας ἑκατόμβας || πέμψουσιν πάσῃσιν ἐν ὥραις ἀμφιέτεσσιν || ὄργιά τ' ἐκτελέσουσι λύσιν προγόνων ἀθεμίστων || μαιόμενοι· σὺ δὲ τοῖσιν ἔχων κράτος, οὕς κ' ἐθέλῃσθα, || λύσεις ἔκ τε πόνων χαλεπῶν καὶ ἀπείρονος οἴστρου. conf. Eugenium Abel, Orphica p. 237. Unum superest, quod expediri oportet:

quaeritur, quomodo in hoc tertio de Bacchi resurrectione dogmate, in quo Proserpinae filium Semelae filius ilico post mortem citato quasi gradu sequitur, Bacchi fata in Trieteridis spatium distributa fuerint. Quae res si accuratius expendatur, non tam difficilis explicatu est, quam primo adspectu videatur. Priorem Trieteridis annum Proserpinae filius obtinuit, a Bysio mense, quo Proserpina Bacchum ex Iove concepit, ad Dadaphorium, quo nascitur in Parnasso; deinde a Dadaphorio ad Amalium, quo mense mortem puer patitur a Titanibus interemptus Posterior deinde annus Semelae haud dubie filio destinatus erat. In anno sacro Atheniensium Bacchus a Semela concipitur mense Anthesterione, quae res in Cereris mysteriorum, quae 'parva' vocantur, quorumque locus Agrae pagus prope Athenas est, caerimoniis celebratur. Hoc quidem rectissume *Augustus Mommsen* inde collegit, quod mense Boedromione, qui septimus est ab Anthesterione, Bacchus secundum Atheniensium dogmata sacra septem demum mensium infans, hoc est vitae nondum maturus, a Semela in lucem editur. Disseruit Mommsenius de hac re ad cyclum constituendum gravissima in Heortologia p. 67, notae lin. 6; p. 68 lin. 18 ab inf.; p. 69 lin. 6 ab inf.; p. 72 lin. 7. Bacchus igitur mense Anthesterione Attico, Bysio Delphico, conceptus nono mense post nasci debuit; Lucian Deor. dial. 9: τὸ ἔμβρυον ἑπτάμηνον . . . τρίτῳ ἤδη μηνὶ ἐξέτεκεν (sc. ὁ Ζεύς). Itaque Semelae quoque filius mense Dadaphorio natus credebatur. Postremo eiusdem posterioris anni mense Amalio Bacchi in caelum adscensio celebrata Trieteridis cyclum ad finem perduxit; Iust. Martyr. dial. cum Tryph. p. 234 ed. Otto (vol. II): ὅταν . . . διασπαραχθέντα καὶ ἀποθανόντα ἀναστῆναι εἰς οὐρανόν τε ἀνεληλυθέναι ἱστορῶσι.

SCHOLAE

SECVNDVM ORDINES DISCRIPTAE

I. ORDINIS THEOLOGORVM EVANGELICORVM

1. *Professores ordinarii*

GVILELMVS LVDOVICVS KRAFFT Dr. *Publice* I. Historiam ecclesiae Romano-catholicae a concilii Tridentini temporibus usque ad Vaticanum tradet bis p. h. d. Sat. h. IX et X. *Privatim* II. Historiam ecclesiae a Carolo M. usque ad finem saeculi XVI enarrabit quinquies p. h. h. X.

GVILELMVS IVLIVS MANGOLD Dr. *Publice* I. Orationem Christi in monte habitam et Evang. sec. Matth. cap. XXIV et XXV explicabit bis p. h. d. Sat. h. XI et XII. *Privatim* II. Tria priora evangelia ratione synoptica interpretabitur quinquies p. h. h. XI. III. Novi Testamenti theologiam biblicam docebit quinis scholis p. h. h. XII.

ADOLFVS HERM. HENR. KAMPHAVSEN Dr. *Publice* I. Exercitationes seminarii regii theologici ad Vetus Testamentum spectantes moderabitur. *Privatim* II. Psalmos interpretabitur d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII. III. Introductionem in Veteris Testamenti libros tradet quinquies p. h. h. IX.

THEODORVS CHRISTLIEB Dr. theol. et phil. *Publice* I. In seminario regio exercitationes tam homileticas quam catecheticas moderari perget. *Privatim* II. Artem homileticam ternis scholis tradet dieb. Mart. Iov. Sat. h. IX. III. Theologiam pastoralem docebit ter dieb. Lun. Merc. Ven. h. IX.

GVILELMVS FRIDERICVS BENDER Dr. *Publice* I. Exercitationes seminarii theologici dogmatico-historicas moderari perget. *Privatim* II. Philosophiam religionis docebit ter dieb. Lun. Mart. Iov. h. V.

LVDOVICVS LEMME Dr. *Publice* I. Exercitationes seminarii theologici systematicas moderari perget. *Privatim* II. Theologiae dogmaticae partem alteram apologeticam docebit quinquies p. h. h. X. III. Epistolam Pauli ad Romanos datam interpretabitur d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI.

2. *Professores extraordinarii*

CAROLVS BENRATH Dr. theol. et phil. *Publice* I. Historiam Reformationis Germanicae enarrabit bis p. h. h. p. st. *Privatim* II. Historiam dogmatum exponet quinquies p. h. h. X.

CAROLVS BVDDE Dr. *Privatissime et gratis* I. Exercitationes hebraicas in usum tironum instituet bis p. h. d. Mart. et Ven. h. IV. *Privatim* II. Librum Iesaiae interpretabitur quater p. h. d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII.

3. *Privatim docens*

FRIDERICVS SCHNAPP Lic. *Gratis* I. Epistolam Pauli ad Colossenses datam interpretabitur semel p. h. d. Ven. h. V. *Privatim* II. Priorem Pauli ad Corinthios epistolam explicabit quater p. h. d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI.

II. ORDINIS THEOLOGORVM CATHOLICORVM

1. *Professores ordinarii*

FRANCISCVS HENRICVS REVSCH Dr. *Publice* I. Theologiam liturgicam docebit bis p. h. h. XI. *Privatim* II. Vaticinia Messiana V. T. interpretari perget bis p. h. h. IX. III. Theologiae dogmaticae partem primam tradet quotidie h. X.

IOSEPHVS LANGEN Dr. *Publice* I. S. Pauli ad Galatas epistolam interpretabitur semel p. h. h. XII. *Privatim* II. Introductionem in libros Novi Testamenti tradet ter p. h. h. XI. III. Historiae ecclesiasticae partem I enarrabit quinquies p. h. h. XII.

HVBERTVS THEOPHILVS SIMAR Dr. *Privatim* I. Theologiae dogmaticae p. II. docebit sexies p. h. h. VIII. *Privatissime et gratis* II. In seminario regio theologico exercitationes dogmaticas moderabitur bis p. h. h. V et VI.

CAROLVS HENRICVS KELLNER Dr. *Publice* I. Historiam aevi apostolici enarrabit bis p. h. h. X. *Privatissime et gratis* II. Exercitationes homileticas et catecheticas moderabitur bis p. h. *Privatim* III. Theologiae pastoralis partem alteram i. e. Liturgicam tradet ter p. h. h. IX.

FRANCISCVS PHILIPPVS KAVLEN Dr. *Publice* I. Hermeneuticen biblicam docebit bis p. h. d. Lun. Mart. h. IV. *Privatim* II. Introductionis in sacram scripturam partem specialem tradet quater p. h. d. Mart. Iov. Ven. Sat. h. XII. *Privatissime et gratis* III. In seminario regio theologico exercitationes exegeticas ad Vetus Testamentum spectantes moderari perget bis p. h. Iov. Ven. h. IV.

IOANNES HENRICVS SCHROERS Dr. *Publice* I. De arte ecclesiastica medii aevi disseret ter p. h. dieb. Lun. et Merc. h. XII, die Sat. h. XI. *Privatim* II. Historiae ecclesiasticae partem primam enarrabit quinquies p. h. h. IX. *Privatissime et gratis* III. Seminarii theologici exercitationes historicas moderabitur bis vel ter p. h. h. V et VI.

IACOBVS KIRSCHKAMP Dr. *Privatim* I. Theologiae moralis specialis partem posteriorem docebit quinquies p. h. dieb. Lun. ad Ven. h. X. *Privatissime et gratis* II. In seminario regio theologico exercitationes in theologia morali moderabitur d. Iov. h. V et VI.

2. *Professores extraordinarii*

BERNARDVS FECHTRVP Dr. *Publice* I. De antiquitatibus christianis disseret bis p. h. die Lun. h. XI et die Iov. IV. *Privatim* II. Historiae ecclesiasticae partem secundam enarrabit quater p. h. h. XI.

IOSEPHVS FELTEN Dr. *Privatim* I. S. Lucae Evangelium interpretabitur quater p. h. dieb. Mart. Merc. Iov. Ven. h. XI. *Privatissime et gratis* II. In seminario regio theologico exercitationes exegeticas ad Novum Testamentum spectantes moderabitur bis p. h. d. Lun. h. V et VI.

III. ORDINIS IVRECONSVLTORVM

1. *Professores ordinarii*

HVGO HAELSCHNER Dr. *Publice* I. Ius publicum imperii Germanici exponet bis p. h. h. XII. *Privatim* II. Ius poenale germanicum quinquies h. X docebit. III. Ius publicum germanicum tradet quinquies h. XI.

IOANNES FRIDERICVS DE SCHVLTE Dr. *Publice* I. De fontibus iuris germanici disseret die Sat. h. XI–I. *Privatim* II. Historiam iuris et imperii Germanici docebit quinquies dieb. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. XII.

GVILELMVS ENDEMANN Dr. *Publice* I. Docebit ius maritimum die Merc. h. XI. *Privatim* II. Ius mercaturae dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI. III. Ius cambiorum die Sat. h. IX—XI. IV. Processum criminalem dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XII. V. Ius viarum ferratarum die Mart. et Iov. h. V—VII.

HERMANNVS HVEFFER Dr. *Publice* I. Ius matrimoniorum dieb. Lun. et Iov. h. II exponet. *Privatim* II. Ius ecclesiasticum catholicorum et evangelicorum quater aut quinquies p. h. dieb. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. III docebit.

CONRADVS HVBERTVS HVGO LOERSCH Dr. *Publice* I. Ius quod ad feuda et fideicommissa pertinet semel exponet d. Mart. h. III. *Privatim* II. Ius privatum Germanicum docebit quinquies h. IX. III. Ius Francogallicum civile quod in terris Rhenanis viget, adhibita codicis iuris privati Imperii Germanici forma nuper promulgata, quinquies h. X tradet.

ERNESTVS ZITELMANN Dr. *Privatissime et gratis* I. In seminario regio societati iuris Romani praeerit die Merc. h. V et VI. *Privatim* II. Pandectarum partem generalem et partem de obligationibus quater h. X et XI. III. Exercitationes iuris civilis practicas instituet die Merc. h. XII et die Sat. h XI et XII.

2. *Professores extraordinarii*

ALFREDVS NICOLOVIVS Dr. Scholas non habebit.

ERNESTVS LANDSBERG Dr. *Privatissime et gratis* I. In seminario regio exercitationes ad usum rei literariae spectantes instituet die Iov. h. VI. *Privatim* II. Pandectarum partem alteram (ius quod spectat ad familias nec non hereditarium) tractabit diebus Lun. Mart.

Iov. Ven. h. IX. III. Historiam processus civilis apud Romanos enarrabit diebus Iov. et Ven. h. X.

3. *Privatim docens*

MAXIMILIANVS RVEMELIN Dr. *Privatim* I. Historiam iuris Romani sine historia processus civilis docebit dieb. Lun. Mart. Merc. h. X. II. Exercitationes iuris Romani in usum pandectistarum instituet die Ven. h. VI et VII.

* * *

Certa spes oblata est ordini, fore ut ad proximam iam hiemem aucto professorum numero hunc indicem novis etiam supplementis ornare liceat.

IV. ORDINIS MEDICORVM

1. *Professores ordinarii*

GVSTAVVS VEIT Dr. *Publice* I. Gynaecologiae partem d. Iov. h. V. tradet. *Privatim* II. Artem obstetriciam senis diebus h. VIII docebit. III. Exercitationes practicas in clinico gynaecologico quotidie h. XII moderari perget.

FRANCISCVS DE LEYDIG Dr. Lectiones non habebit.

EDVARDVS PFLVEGER Dr. *Publice* I. Seminarium physiologicum quotidie moderari perget. *Privatim* II. Physiologiae specialis partem alteram i. e. vegetativam d. Lun. Mart. Merc. Iov. Ven. h. IX docebit.

CAROLVS KOESTER Dr. *Privatissime et gratis* I. Laboratorium pathologicum moderabitur quotidie. *Privatim* II. Anatomiam et physiologiam pathologicam specialem quinquies h. V docebit. III. Cursum demonstrativum anatomiae pathologicae cum exercitationibus rite obducendi cadavera bis h. II—IV instituet.

THEODORVS SAEMISCH Dr. *Publice* I. De ratione mutua inter corporis et oculi morbos d. Iov. h. VI disseret. *Privatim* II. Clinicum ophthalmiatricum moderabitur ter dieb. Lun. Mart. Ven. h. VIII. III. Cursum ophthalmoscopicum instituet d. Merc. h. II et III. IV. Cursum operationum in oculo instituendarum habebit d. Ven. h. II.

CAROLVS BINZ Dr. *Privatissime et gratis* I. Laboratorium pharmacologicum quotidie h. p. st. moderari perget. *Privatim* II. Pharmacologiae experimentalis p. I tradet d. Lun. Merc. Iov. h. III. III. Toxicologiam experimentalem exponet semel d. Mart. h. III.

ADOLPHVS LIBER BARO DE LA VALETTE ST. GEORGE Dr. *Privatissime et gratis* I. Laboratorium anatomicum moderari perget una cum NVSSBAVM P. E. et Dr. SCHIEFFERDECKER quotidie h. IX—IV. *Privatim* II. Anatomiam specialem docebit sexies p. h. h. VIII. III. Exercitationes anotomicas una cum NVSSBAVM P. E. et Dr. SCHIEFFERDECKER prosectore moderabitur quotidie h. IX—IV.

FRIDERICVS TRENDELENBVRG Dr. *Publice* I. Akiurgiae capita selecta tradet semel d. Merc. h. VI. *Privatim* II. Clinicum et policlinicum chirurgicum moderabitur quotidie h. IX—X $^3/_4$.

2. *Professor ordinarius honorarius*

WERNERVS NASSE Dr. *Privatim* Clinicum psychiatricum moderabitur d. Sat. h. II $^1/_2$—IV $^1/_2$.

3. *Professores extraordinarii*

HERMANNVS SCHAAFFHAVSEN Dr. *Publice* I. Anthropologiam docebit dieb. Lun. et Iov. h. XI. II. Physiologiam generalem die Mart. h. XI explicabit. *Privatim* III. Pathologiam generalem tradet dieb. Lun. et Iov. h. XII.

IOSEPHVS DOVTRELEPONT Dr. *Publice* I. De morbis cutis aget d. Merc. h. IV. *Privatim* II. Clinicum et policlinicum morborum cutis et syphiliticum moderabitur d. Merc. et Sat. h. XII.

CAROLVS FINKELNBVRG Dr. *Publice* I. De morbis psychicis disseret d. Merc. h. IV. *Privatim* II. Hygieinen quater dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IV.

CAROLVS DE MOSENGEIL Dr. *Publice* I. Selecta capita chirurgiae die Iov. h. IV. *Privatim* II. Chirurgiam generalem diebus Merc. et Iov. h. VIII.

MAVRICIVS NVSSBAVM Dr. *Privatissime et gratis* I. Laboratorium anatomicum moderari perget una cum DE LA VALETTE ST. GEORGE P. O. et SCHIEFFERDECKER Dr. quotidie h. IX—IV. *Privatim* II. Exercitationes anatomicas una cum DE LA VALETTE ST. GEORGE P. O. et SCHIEFFERDECKER Dr. quotidie instituet h. IX—IV. III. Anatomiam topographicam docebit d. Lun. Mart. et Merc. h. IV.

DITTMARVS FINKLER Dr. *Publice* I. Laboratorium clinicum quotidie moderabitur horis statuendis. II. Pathologiam et therapiam generalem tradet semel d. Merc. h. IV. *Privatim* III. Propaedeuticen clinicam, diagnosim physicalem et electrotherapiam quinquies dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. Sat. h. IV.

FRIDERICVS FVCHS Dr. *Publice* I. De principiis generalibus philosophiae naturalis disseret semel h. p. i. *Privatim* II. Iatrophysices capita selecta tradet h. p. i.

HVGO RIBBERT Dr. *Publice* I. Anatomiam pathologicam specialem tractus ossium et articulorum h. p. st. *Privatim* II. Cursum histologiae pathologicae quater dieb. Mart. et Ven. h. II et III. III. De tumoribus die Mart. h. VI.

HENRICVS WALB Dr. *Publice* I. Otologiae selecta capita tradet semel die Merc. h. V. *Privatissime et gratis* II. Policlinicum otiatricum moderari perget dieb. Merc. et Sat. h. II $^1/_2$. III. Studia in laborat. clinico reget quotidie hor. post ind.

AEMILIVS VNGAR Dr. *Publice* I. Hygienen infantum specialem tradet semel h. p. st. *Privatim* II. Medicinam forensem commilitonibus iuris studiosis explicabit bis p. h. III. Policlinicum infantum moderabitur bis p. h. h. II.

4. *Privatim docentes*

IOSEPHVS KOCKS Dr. *Gratis* Cursum operationum obstetriciarum quater instituet h. p. st.

CAROLVS BVRGER Dr. *Gratis* I. De morbis narium et laryngis capita selecta tractabit semel. *Privatim* II. Cursum laryngoscopiae et rhinoscopiae habebit bis. *Privatissime et gratis* III. Policlinicum morborum narium et laryngis moderabitur quotidie.

GVILELMVS KOCHS Dr. *Gratis* I. De cerebri et medullae spinalis structura et functionibus d. Ven. h. XI. *Privatim* II. Repetitorium partium selectarum physiologiae bis h. p. st.

OSCARVS WITZEL Dr. *Privatim* Chirurgiam propaedeuticam docebit quater p. h. dieb. Lun. Ven. h. VI et bis horis post statuendis.

GEORGIVS KRVKENBERG Dr. *Gratis* I. Artis obstetriciae partem docebit d. Sat. h. VIII. *Privatim* II. Cursum operationum obstetriciarum instituet d. Lun. et Ven. h. IV.

PAVLVS SCHIEFFERDECKER Dr. *Privatim* Historiam evolutionis hominis et vertebratorum tradet ter p. h. dieb. Iov. et Ven. h. IV, d. Sat. h. IX.

CAROLVS BOHLAND Dr. *Gratis* I. Diagnosticen morborum ventriculi semel. *Privatim* II. Diagnosticen chemicam et microscopicam bis dieb. Lun. Iov. h. IV.

IVLIVS GEPPERT Dr. *Gratis* I. De remediis et methodis desinficientibus semel. II. Laboratorium pharmacologicum una cum Prof. BINZ.

V. ORDINIS PHILOSOPHORVM

1. *Professores ordinarii*

IOANNES GILDEMEISTER Dr. *Publice* I. Linguae arabicae elementa tradet usurus grammatica Casparii ab A. Muellero rectatata d. Lun. Merc. Iov. h. II. *Privatim et gratis* II. Lectiones persicas continuabit d. Mart. Ven. h. XI. *Privatissime et gratis* III. Scriptores arabicos tractabit bis aut quater h. XI vel II.

PETRVS KNOODT Dr. *Publice* I. Tradet philosophiam Cartesii, Spinozae, Leibnitii diebus Mart. et Iov. h. IV. *Privatim* II. Metaphysicam diebus Lun. Mart. Merc. Iov. et Ven. h. III.

ERWINVS NASSE Dr. *Publice* I. De mensis publicis disseret semel p. h. h. V. *Privatim* II. Oeconomiam publicam generalem exponet quater p. h. h. IV.

RVDOLPHVS CLAVSIVS Dr. *Publice* I. Gasorum theoriam kineticam tractabit d. Iov. h. VIII. *Privatim* II. Physices experimentalis partem dimidiam i. e. acusticen, opticen, magnetismi et electricitatis theoriam tradet quater p. h. d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. X. III. Caloris theoriam mechanicam docebit bis p. h. d. Mart. et Ven. h. VIII.

FRANCISCVS BVECHELER Dr. *Publice* I. Theocritum percensebit d. Merc. h. XI. *Privatim* II. Horati carmina interpretabitur quater h. XI.

HERMANNVS VSENER Dr. *Publice* I. Seminarii philol. sodalibus ordinariis de Euripidis fabulis antiquioribus commentantibus ac disputantibus, extraordinariis Demosthenis orationem Midianam tractantibus aderit, illis d. Veneris h. V et VI, his d. Merc. h. V. *Privatim* II. Iliadis Homericae carmina selecta interpretabitur quater p. h. d. Mart. Merc. Iov. Ven. h. XII.

RVDOLPHVS LIPSCHITZ Dr. *Publice* I. Seminarii mathematici sodalium exercitationes una cum CL. KORTVM moderabitur d. Merc. et Sat. h. XI. *Privatim* II. De analyseos fundamentis disseret dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XI. III. Theoriam summarum ex quotvis quadratis formatarum exponet dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XII.

AVGVSTVS KEKVLÉ Dr. *Publice* I. Chemiae generalis quaestiones selectas tractabit semel d. Ven. h. IV. *Privatim* II. Chemiae experimentatae partem II i. e. chemiam organicam tradet quater d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XII. III. Metallorum et salium chemiam docebit bis d. Merc. et Sat. h. XII. IV. Exercitationes practicas in laboratorio chemico moderabitur una cum WALLACH P. E. quotidie ab h. IX ad h. V.

IVERGEN BONA MEYER Dr. *Publice* I. De academica vitae studiorumque ratione disseret semel d. Merc. h. VI. II. Societatem philosophicam moderabitur d. Ven. h. VI—VIII. *Privatim* III. Historiam philosophiae recentioris inde a Kantio docebit quater d. Mart. Merc. Iov. Ven. h. V.

CAROLVS IVSTI Dr. *Publice* I. Historiam chalcographiae tradet, exemplaria musei nostri definienda proponens d. Lun. Mart. h. VI. *Privatim* II. Historiam picturae italicae inde a saeculo XVI enarrabit ter d. Lun. Mart. Merc. h. XI.

IOSEPHVS NEVHAEVSER Dr. *Publice* I. Exercitationes philosophicas et paedagogicas moderabitur et selecta Aristotelis capita explicabit d. Merc. et Sat. h. VIII. *Privatim* II. Psychologiam docebit, quater d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. VIII.

HENRICVS NISSEN Dr. *Publice* I. In seminario historico Thucydidem interpretandum proponet d. Lun. h. VI et VII. *Privatim* II. Historiam Graecam docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. IX.

EDVARDVS LVEBBERT Dr. *Publice* I. In seminario philologico sodalibus ordinariis Ciceronis libros de Legibus explicandos proponet bis die Mart. h. V et VI. II. In seminario philologico cum sodalibus extraordinariis Ovidii Heroides leget semel die Sat. h. XI. *Privatim* III. Linguae Graecae syntaxin tradet quater p. h. d. Lun. Iov. Ven. h. IV et Sat. h. X.

HVGO LASPEYRES Dr. *Publice* I. Exercitationes mineralogicas moderabitur die Sat. h. IX ad I. *Privatim* II. Geognosiam petrographicam cum demonstrationibus microscopicis docebit dieb. Mart. Merc. Iov. Ven. h. IX. *Privatissime* III. Mineralogiae et petrographiae studia singulorum moderari perget diebus Mart. Merc. Iov. Ven. h. IX ad I.

EDVARDVS STRASBVRGER Dr. *Publice* I. Selecta capita morphologiae et physiologiae plantarum tradet semel d. Ven. h. XI. *Privatim* II. Botanicen specialem docebit d. Lun. Mart. Merc. Iov. h. XI. III. Quaestiones de rebus botanicis instituendas moderabitur quotidie ab h. VIII ab h. V.

RENARDVS KEKVLÉ Dr. *Publice* I. Exercitationes archaeologicas moderari perget d. Merc. h. x. *Privatim* II. Monumenta Attica et Olympia explanabit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. x.

CAROLVS MENZEL Dr. *Publice* I. In seminario historico auctores rerum Germanicarum saec. VI—IX tractabit d. Sat. h. xi et xii. *Privatim* II. Palaeographiam latinam medii aevi tractabit bis d. Lun. Iov. h. iii. III. De re diplomatica imperatorum ac regum Germanorum disseret bis d. Mart. et Ven. h. iii.

MAVRITIVS RITTER Dr. *Publice* I. In seminario historico fontes historiae concilii Constantiensis tractabit d. Ven. h. vi et vii. *Privatim* II. Historiam Europae 1555—1660 enarrabit dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. v.

GVILELMVS WILMANNS Dr. *Publice* I. De capitibus quibusdam historiae poësis theodiscae disseret d. Merc. h. xii. (Exercitationes seminarii theodisci Prof. FRANCK moderabitur.) *Privatim* II. Historiam poësis theodiscae medii aevi enarrabit d. Lun. Mart. Iov. h. ix. III. Grammaticae theodiscae partem alteram (de morphologia et flexione) docebit d. Lun. Mart. Iov. h. x.

THEODORVS AVFRECHT Dr. *Publice* I. Kâlidâsae Raghuvansam interpretabitur d. Mart. et Ven. h. ix. *Privatim* II. Grammaticam Sanscriticam praeleget d. Mart. et Ven. h. viii.

EDVARDVS SCHOENFELD Dr. *Publice* I. De aequationibus numericis solvendis aget bis p. h. d. Merc. Sat. h. xii. *Privatim* II. Astronomiam popularem tradet quater p. h. d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. xi. *Privatissime et gratis* III. Exercitationes astronomicas practicas moderabitur horis commodis.

IOANNES IVSTVS REIN Dr. *Publice* I. De plantarum utilissimarum terrarum quae mare mediterraneum circumiacent et historia et distributione disseret semel p. h. h. vi. II. Seminarii geographici exercitationes moderabitur d. Iov. h. vi—viii. *Privatim* III. Americae geographiam docebit quinquies p. h. h. viii.

WENDELINVS FOERSTER Dr. *Publice* I. In seminario philologiae neolatinae sodalibus Bertrandi de Born carmina interpretanda proponet d. Ven. h. xi—xii½. *Privatim* II. Veteris poeseos epicae francogallicae historiam tradet d. Lun. Mart. Iov. h. xi. III. Rotolandi carmen epicum francogallicum rediget d. Lun. Mart. Iov. h. xii.

ALFREDVS DOVE Dr. *Publice* I. Seminarii historici sodalibus commentarios principis de Hardenberg tractandos proponet d. Mart. h. vi et vii. *Privatim* II. Historiam universalem inde ab a. 1763 usque ad a. 1815 tradet dieb. Lun. Mart. Iov. Ven. h. x.

HVBERTVS LVDWIG Dr. *Publice* I. Animalia quae in maris abysso vivunt tractabit d. Sat. h. xii. *Privatim* II. Anatomiam comparatam et historiam naturalem animalium vertebratorum docebit d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. iii. III. De animalibus in hominis corpore parasitis disseret d. Merc. h. iii. IV. Exercitationes zootomicas instituet d. Merc. Sat. ix ad xi. V. Zoologiae et anatomiae comparatae studia singulorum moderabitur quotidie ab h. ix ad h. iv.

CLEMENS SCHLVETER Dr. *Privatissime et gratis* I. Palaeontologiae et geologiae studia singulorum moderabitur quotidie ab h. ix ad i. *Privatim* II. Geologiae partem II de formationibus explicabit ter h. x. III. Seleta palaeontologiae capita cum exercitationibus tradet ter h. x.

MAVRITIVS TRAVTMANN Dr. *Publice* I. Seminarii Anglici sodalibus Popii Dunciadem interpretandam proponet d. Ven. h. VI—VIII. *Privatim* II. Historiam artis metricae Anglicae tradet ter d. Lun. Mart. Iov. h. V.

2. *Professor ordinarius honorarius.*

NICOLAVS DELIVS Dr. *Privatissime et gratis* Dantis Divinam Comoediam interpretabitur ter p. h. h. p. i.

3. *Professores extraordinarii.*

CAROLVS SCHAARSCHMIDT Dr. *Publice* aget de argumentis quibus Deum esse ostenditur semel p. h. d. Sat. h. X.

HERMANNVS KORTVM Dr. *Publice* I. Seminarii mathematici exercitationes una cum CL. LIPSCHITZ P. O. moderabitur d. Merc. h. IV et V. *Privatim* II. Theoriam numerorum docebit quater p. h. d. Lun. Iov. h. IX et X.

GVILELMVS BISCHOFF Dr. *Publice* I. Linguae anglicae rudimenta docebit bis p. h. d. Mart. et Iov. h. VIII. II. Linguae anglicae et francogallicae exercitationes in societate instituet ter p. h. d. Lun. Merc. Ven. h. VIII. *Privatim* III. Linguae anglicae grammaticam tradet ter p. h. d. Lun. Merc. Ven. h. IX. IV. Linguae francogallicae grammaticam tradet bis p. h. d. Mart. Iov. h. IX.

ANTONIVS BIRLINGER Dr. *Publice* I. De Fausti vita et Goethii Fausto disseret d. Lun. h. III. *Privatim* II. Anglosaxonicae et goticae linguae elementa docebit cum exercitationibus Beowulfianis d. Merc. h. III—V. III. Litterarum theodiscarum saec. XVI—XVII historiam enarrabit Lun. Ven. h. IV. IV. De Goethii et Schilleri vita et scriptis disseret d. Mart. Iov. h. IV.

EDVARDVS KETTELER Dr. *Publice* I. De metiendi methodis magneticis et electricis disseret semel h. XI. II. Exercitationes physicas pro experimentis scholae instituet bis d. Ven. h. II et III. *Privatim* III. Exercitationes practicas in laboratorio physico moderabitur quotidie ab h. II ad V. IV. Physices studia singulorum moderari perget quotidie ab h. VIII ad XII et ab h. II ad V.

CAROLVS GVSTAVVS ANDRESEN Dr. *Publice* Hartmanni poema quod inscribitur ‘Der arme Heinrich’ semel p. h. h. p. i. interpretabitur.

EVGENIVS PRYM Dr. *Publice* I. Linguae Syriacae elementa tradet et Chrestomathiam Roedigerianam altera vice a. 1868 editam interpretandam proponet die Mart. et Ven. h. III. *Privatim et gratis* II. Ibn Hischâmi librum de Vita Legati Dei tractare perget d. Lun. Merc. Iov. h. III.

OTTO WALLACH Dr. *Publice* I. De benzolei derivatis disseret semel d. Iov. h. IX. *Privatim* II. Chemiae analyticae partem qualitativam docebit d. Merc. et Sat. h. X. III. Pharmaciae partem primam docebit bis d. Mart. h. IX et IV. IV. Exercitationes practicas in laboratorio chemico moderabitur una cum AVG. KEKVLE P. O. quotidie ab h. IX ad V.

IOSEPHVS KLEIN Dr. *Publice* I. Eloquentiae apud Graecos historiam adumbrabit semel die Sat. h. X. *Privatim* II. Artis criticae et hermeneuticae praecepta tradet exemplisque illustrabit ter p. h. d. Lun. Mart. Iov. h. X.

IOANNES HENRICVS WITTE Dr. *Publice* I. Kantii 'Prolegomena' interpretabitur adiunctis exercitationibus philosophicis h. p. i. semel. *Privatim* II. In philosophiam introducet atque logices selecta capita tractabit ter p. h. d. Mart. Iov. Ven. h. IV. III. Paedagogicen adumbrabit ac diversas instituendi methodos uberius tractabit ter p. h. d. Mart. Iov. Ven. h. V.

PHILIPPVS BERTKAV Dr. *Publice* I. Exercitationes animalium indigenorum determinandorum instituet d. Iov. h. XII. *Privatim* II. Vertebratorum Germaniae historiam naturalem tradet d. Lun. Iov. h. VIII.

THEODORVS LIPPS Dr. *Publice* I. Historiam et aestheticen architecturae semel d. Merc. h. V. *Privatim* II. Logicen et isagogen in philosophiam ter dieb. Lun. Mart. Iov. h. IV. III. Aestheticen bis dieb. Merc. Ven. h. IV.

RICARDVS ANSCHVETZ Dr. *Publice* I. Colloquium de recentioris temporis commentationibus ad chemiam organicam pertinentibus instituet semel p. h. d. Mart. h. VI. *Privatim* II. De coloribus e resina empyreumatica praeparatis disseret bis Lun. Iov. h. II. III. Repetitoria chemiae anorganicae et organicae instituet ter Lun. Iov. Ven. h. V.

KAROLVS LAMPRECHT Dr. *Publice* I. De aevo Karoli Magni disseret d. Merc. h. XII. *Privatim* II. Germanicarum institutionum historiam tradet d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. XII. *Privatissime et gratis* III. Exercitationes de saeculi decimi undecimique rebus moderabitur semel h. p. st.

MAXIMILIANVS SERING Dr. *Privatissime et gratis* I. In seminario reg. politico exercitationes oeconomicas moderabitur bis h. p. st. *Privatim* II. De legibus oeconomiam publicam et societatem civilem spectantibus Borusso-Germanicis disseret ter vel quater dieb. Lun. Iov. Ven. h. V.

GVILELMVS SCHIMPER Dr. *Publice* I. De nutrimentis regni vegetabilis disseret semel p. h. h. p. st. *Privatim* II. Pharmacognosiam docebit bis d. Mart. Sat. h. IX. III. Disquisitiones microscopicas pharmacorum et nutrimentorum moderabitur bis d. Merc. h. II et III.

IOANNES FRANCK Dr. *Publice* I. Exercitationes seminarii theodisci moderabitur d. Merc. h. V—VII. II. Grammaticam linguae Germaniae inferioris saec. XIII—XV docebit d. Merc. Sat. h. X. *Privatim* III. In studium veteris linguae theodiscae introducet d. Merc. Ven. Sat. h. IX.

4. *Privatim docentes.*

HENRICVS KLINGER Dr. *Privatim* Chemiae analyticae quaestiones selectas tractabit bis d. Mart. Ven. h. VIII.

IOANNES POHLIG Dr. *Gratis* I. Periodum glacialem magnam tractabit semel d. Ven. h. VI. *Privatim* II. Geologiam Germaniae exponet res montanas culturamque respiciens ter d.

Lun. Merc. Ven. h. v. III. Synopsin invertebratorum fossilium dabit bis d. Lun. Merc. h. VI.

IACOBVS STVERZINGER Dr. Lectiones non habebit.

ALFREDVS WIEDEMANN Dr. *Privatissime et gratis* I. Linguam Aegyptiacam tractabit bis h. p. st. *Privatim* II. Historiam Orientis usque ad Alexandrum Magnum enarrabit d. Merc. Sat. h. IX.

IOANNES WOLFF Dr. *Privatim* Methaphysicam docebit quater d. Lun. Mart. Iov. Ven. h. X.

REINOLDVS DE LILIENTHAL Dr. *Gratis* I. Exercitationes in calculo integrali moderabitur semel h. p. st. *Privatim* II. Calculi differentialis et integralis partem docebit secundam diebus Lun. Mart. Iov. Ven. h. V.

LAVRENTIVS MORSBACH Dr. *Privatim* Cynewulfi poetae anglosaxonici Elenen ter interpretabitur h. p. st.

FRIDERICVS IOHOW Dr. *Gratis* I. De plantarum selectione et adaptatione disseret semel d. Merc. h. V. *Privatim* II. Geographiam plantarum docebit d. Mart. et Ven. h. V.

GODOFREDVS MARTIVS Dr. *Privatim* I. Psychologiam recentiorem tractabit bis d. Merc. et et Sat. h. XII. *Privatissime et gratis* II. Ethicen Spinozae una cum sodalibus interpretabitur semel h. p. st.

HENRICVS THODE Dr. *Gratis* I. Historiam artis Rhenanae enarrabit semel h. p. st. *Privatim* II. Historiam picturae Belgicae et Batavae enarrabit bis h. p. st. *Privatissime et gratis* III. Exercitationes historicas instituet opera artis tractanda proponens semel horis commodis.

HERMANNVS MINKOWSKI Dr. *Privatim* Aequationum differentialium partialium theoriam exponet quater h. p. st.

EVGENIVS HVSSAK Dr. Lectiones non habebit.

5. *Lectores.*

IOANNES PIVMATI iur. et phil. Dr. *In seminario regio philologiae romanensis* I. Linguae italicae recentioris studiis tirones initiabit, sodales ordinarios *gratis*, extraordinarios *privatim* bis p. h. h. p. st. II. Provectioribus grammaticam linguae italicae recentioris exponet, scriptoremque lectu faciliorem interpretabitur nec non germanicos auctores in linguam italicam vertet, sodalibus ordinariis *gratis*, extraordinariis *privatim* bis p. h. h. p. st. *Privatim* III Litterarum italicarum historiam saeculo XVIII italice enarrabit semel p. h. h. p. st.

STEPHANVS LORCK. *In seminario regio philologiae neolatinae* I. Linguae francogallicae rudimentis, auctore lectu faciliore gallice vertendo sodales imbuet, bis p. h. h. p. i. ordinarios *gratis*, ceteros *privatim*. II. Provectioribus scriptorem germanicum, quem vertentes dicendi modos discant difficiliores, bis p. h. h. p. i. proponet. ordinariis sodalibus *gratis*, extraordinariis *privatim*. *Privatim* III. Scholas francogallicas habebit, quibus de gallica poesi saeculi XVIII disseret semel p. h. h. p. st.

ARTES.

LEONARDVS WOLFF Professor et in arte musica director academicus *Gratis* I. Dramatis musici et oratorii historiam a primis incunabulis usque ad Mozartium persequetur semel p. h. hora definienda. II. Harmoniae doctrinam tradet semel p. h. horis post statuendis. *Privatim* III. Organi tractandi artem docebit horis commodis.

ALBERTVS KVEPPERS Professor, delineandi magister academicus. *Gratis* I. Graecum et Romanorum in amictu componendo artem semel d. Sat. h. III. *Privatim* II. Artem delineandi et fingendi ad naturam et opera antiqua exercituris aderit d. Sat. h. II—IV.

HENRICVS GVILELMVS EHRICH battuendi magister academicus, arma tractare docebit.

DISCIPLINARVM APPARATVS ET INSTITVTA

Bibliotheca academica senis p. h. diebus ab h. II ad IV patebit, legitimeque petentibus eius copiae prompte officioseque dispensabuntur.

Praeterea apparatus et instituta variis disciplinis parata haec sunt: Anagnosterium academicum; Institutum evangelicum theologicum; Atrium anatomicum; Clinicum et policlinicum medicum: Clinicum et policlinicum dermatiatricum et syphiliticum; Clinicum et policlinicum chirurgicum; Apparatus instrumentorum et ligaminum chirurgicorum; Clinicum ophthalmiatricum; Policlinicum otiatricum; Xenodochium obstetricium; Institutum physiologicum; Institutum pharmacologicum; Institutum pathologicum; Specula astronomica; Supellex instrumentorum physices; Institutum chemicum; Apparatus pharmaceuticus; Museum et institutum mineralogicum: Museum et institutum studiorum zoologiae et anatomiae comparatae; Hortus botanicus; Institutum botanicum; Museum studiorum artis antiquae; Theatrum artis recentioris; Museum antiquitatum Rhenanarum; Tablinum philologicum; Archium palaeographiae; Apparatus musicus; Institutum oeconomiae rurali exercendae.

Seminarii regii evangelici theologici exercitationes exegeticas et ad vetus et ad novum testamentum spectantes, historico-ecclesiasticas, historico-dogmaticas, systematicas professores KAMPHAVSEN, MANGOLD, KRAFFT, BENDER, LEMME suetis horis moderari pergent: de seminarii regii exercitationibus et catecheticis et homileticis sub nomine professoris CHRISTLIEB dictum est.

De seminarii regii theologorum catholicorum exercitationibus sub nominibus professorum ord. theol. cathol. SIMAR, KAVLEN, SCHROERS, KIRSCHKAMP, FELTEN dictum est; de exercitationibus homileticis et catecheticis sub nomine professoris KELLNER.

Seminarii iuridici exercitationes moderabuntur professores ZITELMANN et LANDSBERG.

De seminario regio philologico sub nominibus professorum ord. philos. VSENER et LVEBBERT dictum est; de seminario regio philologiae theodiscae sub nomine prof. FRANCK; de seminario regio philologiae romanensis sub nomine prof. FOERSTER et lectorum; de seminario regio historico sub nominibus professorum NISSEN, MENZEL, RITTER, DOVE; de seminario regio mathematico sub nominibus prof. LIPSCHITZ et KORTVM.

IN ACADEMIA CAMERALI ET GEORGICA POPPELSDORFIANA

SCHOLAE HABEBVNTVR HAECE

In rei agrariae studium introducet initio lectionum DVENKELBERG Dr. director et Regis ab intimis in administratione consiliis.

Rerum rusticarum administrationem bis p. h. tradet idem.

Encyclopaediam culturae technicae bis p. h. tractabit idem.

Conversationis et seminarii culturae technicorum exercitationes moderabitur idem.

Agricolationem sive plantarum culturam specialem bis tradet WERNER Dr. et prof.

Curam boum bis p. h. exponet idem.

De formis exteris bovis bis p. h. aget idem.

Curam ovium bis tractabit idem.

Culturam herbarum universalem ter p. h. moderabitur DREISCH Dr.

Demonstrationes in laboratorio agrario physiologico bis p. h. habebit idem.

De arte silvas colendi, tuendi recteque aestimandi ter p. h. aget SPRENGEL rei silvestri praefectus.

Pomariorum culturam bis docebit BEISSNER, in hortorum colendorum arte inspector.

De plantis quae et utilitatis et decoris causa coluntur semel aget idem.

Chemiam anorganicam experimentalem quater exponet FREYTAG Dr. et prof.

Technologicam rusticam bis p. h. tradet idem.

Exercitationes chemiae analyticae in laboratorio instituendas moderabitur idem.

Chemiam agriculturae tractabit KREVSLER Dr. et prof.

Plantarum anatomiam et physiologiam quater tractabit KOERNICKE Dr. et prof.

Exercitationes physiologicas et microscopicas instituet idem.

Historiam naturalem animalium vertebratorum ter p. h. tradet BERTKAV Dr. et prof.

De generalibus physiologiae vegetativae legibus bis disseret FINKLER Dr. et prof.

Exercitationes in laboratorio physiologico moderabitur idem.

Mineralogiam bis p. h. exponet LASPEYRES Dr. et prof.

Exercitationes mineralogicas semel instituet idem.

Physicam experimentalem bis p. h. tractabit GIESELER Dr. et prof.

Exercitationes physicas moderabitur idem.

Mechanicam instrumentorum et machinarum quae ad rem agrariam pertinent semel tradet idem.

Elementa mechanices et hydraulices bis p. h. tradet idem.

Architecturam rei rusticae accomodatam docebit HVPPERTZ architectus regius.

Architecturam vialem et fluviatilem ter p. h. explicabit idem.

Artem materias aestimandi et opera contexendi docebit idem.

Artem delineandi exercituris quae ad rem culturae technicorum pertinent, quater demonstrabit idem.

Geometriam practicam ter exponet KOLL magister.
Artem metiendi et computandi triangula geodaetica bis tractabit idem.
Exercitationes in arte delineandi et rationes varias conficiendi seu geodaeticas instituet idem.
Rationem et exaequationem errorum in observatione commissorum explanabit idem.
Geometriam analyticam et analysin quater p. h. exponet VELTMANN Dr.
Mathematicam elementarem bis tradet idem.
Geometriam descriptivam et artem rationum quater p. h. tradet idem.
Oeconomiam politicam sive nationalem ter explicabit NASSE Dr., prof. et Regis ab intimis in administratione consiliis.
Ius agrarium ter exponet SCHVMACHER Dr. iur.
Piscium curam semel tractabit LIBER BARO DE LA VALETTE ST. GEORGE Dr. et prof.
Anatomiam et physiologiam animalium domesticorum bis enarrabit SCHELL veterinarius.
De re equaria et de arte calciandi obstetriciaque bis aget idem.

SCHOLAE HORARVM ORDINE DISCRIPTAE.

THEOLOGICAE EVANGELICAE	THEOLOGICAE CATHOLICAE	IVRIDICAE	
Psalmos quater Kamphausen P. O. — Librum Iesaiae quater Budde P. E.	Theologiae dogmaticae p. II sexies Simar P. O.		Hora
Historiam ecclesiae romano-catholicae semel Krafft P. O. — Introductionem in Vetus Testamentum quinquies Kamphausen P. O. — Artem homileticam ter Christlieb P. O. — Theologiam pastoralem ter idem.	Vaticinia Messiana bis Reusch P. O. — Theologiae pastoralis p. II i. e. liturgicam ter Kellner P. O. — Historiae ecclesiasticae p. I quinquies Schroers P. O.	Ius cambiorum semel Endemann P. O. — Ius privatum Germanicum quinquies Loersch P. O. — Pandectarum partem alteram quater Landsberg P. E.	Hora
Historiae ecclesiasticae partem alteram quinquies Krafft P. O. — Historiam ecclesiae romano-catholicae semel idem. — Theologiae dogmaticae partem alteram apologeticam quinquies Lemme P. O. — Historiam dogmatum quinquies Beurath P. E.	Theologiae dogmaticae p. I quotidie Reusch P. O. — Historiam aevi apostolici bis Kellner P. O. — Theologiae moralis specialis partem posteriorem quinquies Kirschkamp P. O.	Ius poenale Germanicum quinquies Haelschner P. O. — Ius cambiorum semel Endemann P. O. — Ius francogallicum quod in terris Rhenanis viget quinquies Loersch P. O. — Ius pandectarum quater Zitelmann P. O. — Historiam processus civilis Romanorum bis Landsberg P. E. — Historiam iuris Romani ter Ruemelin Dr.	Hora

MEDICAE	PHILOSOPHICAE
VIII Artem obstetriciam sexies Veit P. O. — Anatomiam specialem quotidie de la Valette St. George P. O. — Clinicum ophthalmiatricum ter Saemisch P. O. — Chirurgiam generalem bis de Mosengeil P. E. — Artis obstetriciae partem semel Krukenberg Dr.	Caloris theoriam bis Clausius P. O. — Gasorum theoriam kineticam semel idem. — Psychologiam quater Neuhaeuser P. O. — Exercitationes philosophicas bis idem. — Quaestiones botanicas quotidie usque ad h. v Strasburger P. O. — Grammaticam Sanscriticam bis Aufrecht P. O. — Americae geographiam quinquies Rein P. O. Linguae anglicae rudimenta bis Bischoff P. E. — Linguae anglicae et francogallicae exercitationes ter idem. — Exercitationes practicas in laboratorio physico quotidie ab h. VIII usque ad XII Ketteler P. E. — Vertebratorum Germaniae historiam naturalem bis Bertkau P. E. — Quaestiones analyticas selectas bis Klinger Dr.
IX Physiologiae specialis partem alteram i. e. vegetativam quinquies Pflueger P. O. — Clinicum et policlinicum chirurgicum quotidie Trendelenburg P. O. — Historiam evolutionis hominis semel Schiefferdecker Dr.	Exercitationes practicas in laboratorio chemico usque ad h. v A. Kekulé P. O. et Wallach P. E. — Historiam Graecam quater Nissen P. O. — Exercitationes mineralogicas semel ad h. I Laspeyres P. O. — Geognosiam petrographicam quater idem. — Mineralogiae studia singulorum quater ad h. I idem. — Historiam poesis theodiscae medii aevi ter Wilmanns P. O. — Raghuvansam bis Aufrecht P. O. — Exercitationes zootomicas bis usque ad h. XI Ludwig P. O. — Zoologiae et anatomiae comparatae studia singulorum quotidie usque ad h. IV idem. — Palaeontologiae et geologiae studia singulorum moderabitur quotidie Schlueter P. O. — Theoriam numerorum docebit bis Kortum P. E. — Linguae anglicae grammaticam ter Bischoff P. E. — Linguae francogallicae grammaticam bis idem. — Pharmaciam semel Wallach P. E. — De benzolii derivatis semel idem. — Pharmacognosiam bis Schimper P. E. — Studium veteris linguae theodiscae ter Franck P. E. — Historiam Orientis bis Wiedemann Dr.
X Clinicum et policlinicum chirurgicum quotidie Trendelenburg P. O. — Clinicum et policlinicum medicum quotidie Finkler P. O.	Physicen experimentalem quater Clausius P. O. — Syntaxin linguae graecae semel Luebbert P. O. — Monumenta Attica et Olympia quater R. Kekulé P. O. — Exercitationes archaeologicas semel idem. — Grammaticae theodiscae partem II ter Wilmanns P. O. — Historiam universalem 1763—1815 quater Dove P. O. — Geologiae part. II de formationibus ter Schlueter P. O. — Selecta palaeontologiae capita cum exercitationibus ter idem. — De argumentis, quibus Deum esse ostenditur semel Schaarschmidt P. E. — Theoriam numerorum docebit bis Kortum P. E. — Chemiam analyticam bis Wallach P. E. — Eloquentiae graecae historiam semel Klein P. E. — Artis criticae et hermeneuticae elementa ter idem. — Grammaticam linguae Germaniae inferioris bis Franck P. O. — Metaphysicen quater J. Wolff Dr.

THEOLOGICAE EVANGELICAE	THEOLOGICAE CATHOLICAE	IVRIDICAE	
			Hora
Evangelia synoptica quinquies Mangold P. O. — Orationem montanam et Ev. Matth. cap. XXIV. XXV semel idem. — Epistolam Pauli ad Romanos datam quater Lemme P. O. — Priorem Pauli ad Corinthios epistolam quater Schnapp Lic.	Liturgicam bis Reusch P. O. — Introductionem in N. T. ter Langen P. O. — Artem ecclesiasticam semel Schroers P. O. — Historiae ecclesiasticae partem II quater Fechtrup P. E. — Antiquitates christianas semel idem. — S. Lucae Evangelium quater Felten P. E.	Ius publicum Germanicum quinquies Haelschner P. O. — De fontibus iuris Germanici semel de Schulte P. O. — Ius mercaturae quater Endemann P. O. — Ius maritimum semel Endemann P. O. — Ius pandectarum quater Zitelmann P. O. — Exercitationes iuris civilis practicas semel Zitelmann P. O.	
			Hora
N. T. theologiam biblicam quinquies Mangold P. O. — Orationem montanam et Ev. Matth. c. XXIV. XXV semel idem.	Historiae ecclesticae p. I quinquies Langen P. O. — Epistolam ad Galatas semel idem. — Seminarii theol. exercitia semel Kellner P. O. — Introductionis in sacram scripturam partem specialem quater Kaulen P. O. — Artem ecclesiasticam bis Schroers P. O. — Seminarii theologici exercitia semel idem.	Ius publicum imperii Germanici bis Haelschner P. O. — Historiam iuris et imperii Germanici quinquies de Schulte P. O. — De fontibus iuris Germanici semel de Schulte P. O. — Processum criminalem quater Endemann P. O. — Exercitationes iuris civilis practicas bis Zitelmann P. O.	
			Hora
		Ius matrimoniorum bis Hueffer P. O.	

MEDICAE	PHILOSOPHICAE

XI

Anthropologiam bis Schaaffhausen P. E. — Clinicum et policlinicum medicum quotidie Finkler P. E. — Physiologiam generalem semel idem. — De cerebri et medullae spinalis structura et functionibus Kochs Dr.

Lectiones persicas bis Gildemeister P. O. — Theocritum semel Buecheler P. O. — Horati carmina quater idem. — Seminarii mathematici exercitationes bis Lipschitz P. O. — Analyseos fundamenta quater idem. — Historiam picturae Italicae ter Iusti P. O. — Seminarium philologicum semel Luebbert P. O. — Botanicen specialem quater Strasburger P. O. — Selecta capita morphologiae et physiologiae plantarum semel idem. — Seminarium historicum semel Menzel P. O. — Astronomiam popularem quater Schoenfeld P. O. — Veteris poeseos epicae francogallicae historiam ter Foerster P. O. — Bertrandum de Born in Seminario semel idem. — De metiendi methodis magneticis et electricis semel Ketteler P. E.

XII

Exercitationes practicas in clinico gynaecologico, quotidie Veit P. O. — Clinicum et policlinicum morborum cutis et syph. bis Doutrelepont P. E. — Pathologiam generalem bis Schaaffhausen P. E. — Policlinicum morborum narium et laryngis quotidie Burger Dr.

Homeri Iliadem quater Usener P. O. — Theoriam summarum ex quotvis quadratis formatarum quater Lipschitz P. O. — Chemiam experimentatam organicam quater A. Kekulé P. O. — Metallorum et salium chemiam specialem bis idem. — Seminarium historicum semel Menzel P. O. — Capita selecta poesis theod. semel Wilmanns P. O. — Aequationes numericas bis Schoenfeld P. O. — Rotolandum francogallicam ter Foerster P. O. — Bertrandum de Born in Seminario idem. — Animalia quae in maris abysso vivunt semel Ludwig P. O. — Exercitationes animalium indigenorum determinandorum semel Bertkau P. E. — Germanicarum institutionum historiam quater Lamprecht P. E. — De aevo Karoli Magni semel idem. — Psychologiam recentiorem bis Martius Dr.

II

Cursum demonstrativum anatomiae pathologicae bis Koester P. O. — Cursum ophthalmoscopicum semel Saemisch P. O. — Cursum operationum in oculo instituendarum semel idem. — Clinicum psychiatricum semel W. Nasse P. O. H. — Cursum histologiae pathologicae bis Ribbert P. E. — Policlinicum otiatricum bis Walb P. E. — Policlinicum infantum bis Ungar P. E.

Elementa linguae arabicae ter Gildemeister P. O. — Scriptores arabicos bis aut quater idem. — Exercitationes practicas in laboratorio physico quotidie ab h. II ad V Ketteler P. E. — Exercitationes physicas pro experimentis scholae semel idem. — De coloribus e resina empyreumatica praeparatis bis Anschuetz P. E. — Disquisitiones microscopicas pharmacorum et nutrimentorum semel Schimper P. E. — Artem delineandi et fingendi bis Kueppers Prof.

THEOLOGICAE EVANGELICAE	THEOLOGICAE CATHOLICAE	IVRIDICAE	
Exercitationes catecheticas semel Christlieb P. O.		Ius ecclesiasticum quater aut quinquies Hueffer P. O. — Ius quod ad feuda et fideicommissa pertinet semel Loersch P. O.	Hora
Exercitationes hebraicas bis Budde P. E.	Hermeneuticen biblicam bis Kaulen P. O. — Seminarii regii theologici exercitationes exegeticas ad V. T. spectantes bis idem. — Antiquitates christianas semel Fechtrup P. E.		Hora
Exercitationes homileticas semel Christlieb P. O. — Philosophiam religionis ter Bender P. O. — Epistolam ad Colossenses semel Schnapp Lic.	Seminarii theologici exercitia semel Simar P. O. — semel Kellner P. O. — semel Schroers P. O. — semel Kirschkamp P. O. — semel Felten P. E.	Seminarium iuridicum semel Zitelmann P. O. — Ius viarum ferratarum bis Endemann P. O.	Hora

MEDICAE	PHILOSOPHICAE
III	
Cursum demonstrativum anatomiae pathologicae bis Koester P. O. — Cursum ophthalmoscopicum semel Saemisch P. O. — Pharmacologiae experimentalis dimidiam partem ter Binz P. O. — Toxicologiam semel idem. — Clinicum psychiatricum semel W. Nasse P. O.' H. — Cursum histologiae pathologicae bis Ribbert P. E. — Policlinicum otiatricum bis Walb P. E. — De remediis et methodis desinficientibus semel Geppert Dr.	Metaphysicam quinquies Knoodt P. O. — Palaeographicam latinam medii aevi bis Menzel P. O. — Rem diplomaticam imperatorum et regum Germ. bis idem. — Anatomiam comparatam et historiam naturalem animalium vertebratorum quater Ludwig P. O. — De animalibus parasitis semel idem. — Die Fausti vita et Goethii Faustum semel Birlinger P. E. — Anglosaxonicae et Goticae Linguae elementa bis idem. — Exercitationes physicas pro experimentis scholae semel Ketteler P. E. — Linguam Syriacam bis Prym P. E. — Ibn Hischâmum ter idem. — Disquisitiones microscopicas pharmacorum et nutrimentorum semel Schimper P. E. — Artem delineandi et fingendi bis Kueppers Prof. — Graecorum et Romanorum in amictu componendo artem semel idem.
IV	
De morbis cutis semel Doutrelepont P. E. — Hygieinen quater Finkelnburg P. E. — De morbis cerebri, inclusis mentis alienatibus semel idem. — Selecta capita Chirurgiae semel de Mosengeil P. E. — Anatomiam topographicam ter Nussbaum P. E. — Propaedeuticen clinicam, Diagnosin physicalem et Electrotherapiam quinquies Finkler P. E. — Pathologiam et therapiam generalem semel idem. — Chirurgiam specialem bis Witzel Dr. — Cursum operationum obstetriciarum bis Krukenberg Dr. — Diagnosticen chemicam et microscopicam bis Bohland Dr. — Historiam evolutionis hominis bis Schiefferdecker Dr.	Philosophiam Cartesii, Spinozae et Leibnitii bis Knoodt P. O. — Oeconomiam publicam quater E. Nasse P. O. — Chemiae generalis quaestiones selectas semel A. Kekulé P. O. — Syntaxin linguae graecae ter Luebbert P. O. — Seminarii mathematici exercitationes semel Kortum P. E. — Anglosaxonicae et goticae linguae elementa bis Birlinger P. E. — Litterarum theodiscarum historiam bis idem. — De Goethii et Schilleri vita et scriptis bis idem. — Pharmaciam semel Wallach P. E. — Logicen et isagogen in philos. ter Witte P. E. — Logicen et isagogen in philosophiam ter Lipps P. E. — Aestheticen bis idem.
V	
Gynaecologiae partem semel Veit P. O. — Anatomiam et physiologiam pathologicam specialem quinquies Koester P. O. — Otologiae selecta capita semel Walb P. E.	De mensis publicis semel E. Nasse P. O. — Seminarium philologicum bis Usener P. O. — Historiam philosophiae recentioris inde a Kantio quater Iuergen Bona Meyer P. O. — Seminarium philologicum semel Luebbert P. O. — Historiam Europae 1555—1660 quater Ritter P. O. — Historiam Artis Metricae Anglicae ter Trautmann P. O. — Seminarii mathematici exercitationes semel Kortum P. O. — Paedagogicen ter Witte P. E. — Historiam et aestheticen architecturae semel Lipps P. E. — Repetitoria chemiae anorganicae et organicae ter Anschütz P. E. — De legibus oeconomiam publicam et societatem civilem spectantibus Borusso-Germanicis ter vel quater Sering P. E. — Exercitationes semin. theodisci semel Franck P. E. — Geologiam Germaniae ter Pohlig Dr. — Calculum integralem quater de Lilienthal Dr. — De plantarum selectione et adaptatione semel Iohow Dr. — Geographiam plantarum bis idem.

THEOLOGICAE		IVRIDICAE	
EVANGELICAE	CATHOLICAE		
Exercitationes homileticas semel Christlieb P. O. — Exercitationes seminarii theologici systematicas Lemme P. O.	Seminarii theologici exercitia semel Simar P. O. — semel Schroers P. O. — semel Kirschkamp P. O. — semel Felten P. E.	Seminarium iuridicum semel Zitelmann P. O. — In Seminario regio exercitationes ad usum rei literariae spectantes semel Landsberg P. E. — Exercitationes iuris Romani in usum pandectistarum semel Ruemelin Dr. — Ius viarum ferratarum bis Endemann P. O.	Hora
Exercitationes seminarii theologici systematicas Lemme P. O.		Exercitationes iuris Romani in usum pandectistarum semel Ruemelin Dr.	Hora
Historiam Reformationis Germanicae bis Benrath P. E.			Horis post

MEDICAE	PHILOSOPHICAE

VI

De ratione mutua inter oculi et corporis morbos semel Saemisch P. O. — Aciurgiae capita selecta semel Trendelenburg P. O. — De tumoribus semel Ribbert P. E. — Chirurgiam propaedeuticam bis Witzel Dr.

Seminarium philologicum semel Vsener P. O. — De academica vitae et studiorum ratione semel Iuergen Bona Meyer P. O. — Societatem philosophicam semel bis idem. — Historiam chalcographiae bis Iusti P. O — Seminarium historicum semel Nissen P. O. — Seminarium philologicum semel Luebbert P. O. — Seminarium historicum semel Ritter P. O. — Seminarium geographicum semel Rein P. O. — Plantarum utilissimarum distributionem semel idem. — Seminarium historicum semel Dove P. O. — Seminarium Anglicum semel Trautmann P. O. — Colloquium de recentioris temporis commentationibus ad chemiam organicam pertinentibus semel Anschuetz. — Exercitationes semin. theodisci semel Franck P. E. — Periodum glacialem magnam semel Pohlig Dr. — Synopsin invertebratorum fossilium bis idem.

VII

Societatem philosophicam semel Iuergen Bona Meyer P. O. — Seminarium historicum semel Nissen P. O. — Seminarium historicum semel Dove P. O. — Seminarium Anglicum semel Trautmann P. O.

statuendis

Seminarium physiologicum quotidie Pflueger P. O. — Exercitationes rite obducendi cadavera Koester P. O. — Laboratorium pathologicum quotidie idem. — Laboratorium pharmacologicum quotidie Binz P. O. et Geppert Dr. — Laboratorium clinicum quotidie Finkler P. E. — De principiis generalibus philosophiae naturalis semel Fuchs P. E. — Iatrophysices capita selecta bis idem. — Anatomiam pathologiam specialem tractus ossium et articulorum Ribbert P. E. — Studia in laborat. clinico quotidie Walb P. E. — Cursum operationum obstetriciarum quater Kocks Dr. — Cursum laryngoscopiae et rhinoscopiae bis Burger Dr. — De morbis narium et laryngis capita selecta semel idem. — Repetitorium partium selectarum physiologiae bis Kochs Dr. — Medicinam forensem bis Ungar P. E. — Hygienen specialem infantum semel idem. — Chirurgiam propaedeuticam bis Witzel Dr. — Diagnosticen morborum ventriculi semel Bohland Dr.

Exercitationes astronomicas practicas Schoenfeld P. O. — Dantis Divinam Comoediam ter Delius P. O. H. — Hartmanni 'Der arme Heinrich' semel Andresen P. E. — Kantii Prolegomena semel Witte P. E. — Exercitationes historicas semel Lamprecht P. E. — In seminario politico exercitationes oeconomicas bis Sering P. E. — De nutrimentis regni vegetabilis semel Schimper P. E. — Linguam Aegyptiacam bis Wiedemann Dr. — Exercitationes calculi integralis semel de Lilienthal Dr. — Cynewulfi Elenen ter Morsbach Dr. — Ethicen Spinozae semel Martius Dr. — Historiam picturae Belgicae et Batavae bis Thode Dr. — Historiam artis Rhenanae semel idem. — Exercitationes historiam artis spectantes semel idem. — Aequationum differentialium partialium theoriam quater Minkowski Dr. — In seminario reg. phil. neolat. linguae italicae recentioris studiis tirones initiabit bis Piumati Dr. — Provectioribus grammaticam linguae italicae recentioris exponet, scriptorem lectu faciliorem interpretabitur, nec non germanicos auctores in linguam italicam vertet bis idem. — Litterarum italicarum historiam seculo XVIII italice enarrabit semel idem. — In seminario reg. phil. neol. linguae francogall. grammaticis rudimentis sodales initiabit bis Lorck Lector. — Provectiores scriptore lectu difficiliore gallice vertendo exercebit bis idem. — De gallica poesi saeculi XVIII gallice disseret semel idem. — Harmoniae doctrinam semel L. Wolff Professor et in arte musica Director. — Dramatis musici et oratorii historiam semel idem. — Organi tractandi exercitationes horis commodis idem.